

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

факультет управління та бізнес-дизайну

кафедра смарт-економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РОЗРАХУНКІВ З ІНОЗЕМНИМИ
ПАРТНЕРАМИ

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Корпоративна економіка та міжнародний бізнес»

Виконала: студентка групи МгКЕМБ-22
Коломієць Анни Юріївни

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Хаустова Євгенія Борисівна

Рецензент:

Київ 2023

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра смарт-економіки

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Корпоративна економіка та міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Анна ОЛЕШКО

“ _____ ” _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Коломієць Анні Юріївній

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Організації валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами

Науковий керівник роботи Хаустова Євгенія Борисівна, д.е.н., професор

затверджені наказом КНУТД від “12” вересня 2023 року № 210-уч _____

2. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи

3. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно опрацювати)

Вступ. Розділ 1. Теоретичні аспекти організації валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами. Розділ 2. Аналіз сучасного стану валютних операцій та розрахунків на ринку. Розділ 3. Практичні рекомендації щодо вдосконалення організацій валютних операцій.

4. Дата видачі завдання _____ 1 вересня 2023 р.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	д.е.н., проф. Хаустова Є.Б.	04.09.23	12.09.23
Розділ 1	д.е.н., проф. Хаустова Є.Б.	13.09.23	22.10.23
Розділ 2	д.е.н., проф. Хаустова Є.Б.	23.10.23	13.10.23
Розділ 3	д.е.н., проф. Хаустова Є.Б.	14.10.23	20.10.23
Висновки	д.е.н., проф. Хаустова Є.Б.	21.10.23	25.10.23

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	12.09.2023	
2	Розділ 1. Теоритичні аспекти організації валютних операцій з іноземними партнерами	22.09.2023	
3	Розділ 2. Аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків на ринку	13.10.2023	
4	Розділ 3. Практичні рекомендації щодо вдосконалення організації валютних операцій	20.10.2023	
5	Висновки	25.10.2023	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи (чистовий варіант)	27.10.2023	
7	Подача кваліфікаційної роботи науковому керівнику для відгуку	01.11.2023	
8	Подача кваліфікаційної роботи для рецензування (за 14 днів до захисту)	10.11.2023	
9	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність ознак плагіату та текстових співпадінь (за 10 днів до захисту)	13.11.2023	
10	Подання кваліфікаційної роботи на затвердження завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	16.11.2023	

З завданням ознайомлений:

Студент

_____ (підпис)

Анна КОЛОМІЄЦЬ

(ім'я та прізвище)

Науковий керівник роботи

_____ (підпис)

Євгенія ХАУСТОВА

(ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота присвячена дослідженню та аналізу теоретичних аспектів організації валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами. У першому розділі роботи розглядаються поняття та класифікація валютних операцій, міжнародні стандарти валютних розрахунків, а також основні принципи та механізми валютних розрахунків, включаючи управління ризиками при їх здійсненні.

Другий розділ присвячений аналізу сучасного стану валютних операцій та розрахунків на ринку. У цьому контексті проводиться оцінка ефективності механізмів валютних розрахунків з іноземними партнерами, виявлення проблем та обмежень у цій сфері, а також системний аналіз факторів, які впливають на валютні операції.

У третьому розділі роботи надаються практичні рекомендації щодо вдосконалення організації валютних операцій. Зокрема, розглядається впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій, стратегії управління ризиками при здійсненні таких операцій.

Робота спрямована на вивчення та розвиток практичних аспектів валютних операцій та розрахунків, а також на запропонування конкретних заходів для покращення їхньої організації у сучасних умовах ринкової економіки.

ABSTRACT

The thesis is devoted to the research and analysis of theoretical aspects of the organization of currency operations and settlements with foreign partners. The first section of the work examines the concept and classification of foreign exchange transactions, international standards of foreign exchange settlements, as well as the main principles and mechanisms of foreign exchange settlements, including risk management during their implementation.

The second chapter is devoted to the analysis of the current state of currency transactions and settlements on the market. In this context, an evaluation of the effectiveness of currency settlement mechanisms with foreign partners, identification of problems and limitations in this area, as well as a systematic analysis of factors affecting currency transactions is carried out.

The third section of the work provides practical recommendations for improving the organization of currency operations. In particular, the introduction of modern instruments and mechanisms of foreign exchange operations, risk management strategies in the implementation of such operations.

The work is aimed at the study and development of practical aspects of currency transactions and settlements, as well as at the proposal of specific measures to improve their organization in the modern conditions of the market economy.

ЗМІСТ

ВСТУП.	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РОЗРАХУНКІВ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ.	8
1.1. Поняття та класифікація валютних операцій.	8
1.2. Міжнародні стандарти валютних розрахунків.	10
1.3. Основні принципи та механізми валютних розрахунків з іноземними партнерами.	15
1.4. Основні ризики та їхнє управління при здійсненні валютних операцій. .	17
Висновки до розділу 1.	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РОЗРАХУНКІВ НА РИНКУ.	26
2.1. Аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків на ринку. . .	26
2.2. Оцінка ефективності механізмів валютних розрахунків з іноземними партнерами.	31
2.3. Виявлення проблем та обмежень у сфері валютних розрахунків.	37
2.4. Системний аналіз чинників, які впливають на валютні операції.	40
Висновки до розділу 2.	43
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ.	44
3.1. Впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій.	44
3.2. Стратегії управління ризиками при здійсненні валютних операцій. . . .	60
3.3. Рекомендації для підвищення ефективності організації валютних операцій та розрахунків.	64
Висновки до розділу 3.	70
ВИСНОВКИ.	71
СПИСОК ВКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	75
ДОДАТКИ.	80

ВСТУП

Актуальність теми. За останні роки в нашій країні відбулися значні зміни в банківському законодавстві. При здійсненні операцій постає питання про організацію та облік операцій, пов'язаних з використанням іноземної валюти. Тому постає проблема вивчення та використання досвіду роботи банків на валютних ринках та механізму обліку та аналізу валютних операцій. Реалізація цієї потреби проходить через відповідний валютний ринок, де під впливом як попиту, так і пропозиції стихійно формується обмінний курс, а операції з іноземною валютою часом стають однією з ключових операцій комерційних банків. Актуальність даної теми дослідження визначається насамперед тим, що найбільшим у світі фінансовим ринком є валютний ринок, на якому щоденно відбуваються валютні операції комерційних банків. Частка операцій в іноземній валюті в загальних активах банку щорічно зростає. Перш за все, це пов'язано з нестабільною внутрішньоекономічною ситуацією (зокрема зростанням інфляції) в нашій країні. В сучасних ринкових умовах облік валютних операцій має бути спрямований не лише на оцінку змін валютних курсів, а й на аналіз впливу валютного фактора на валютну позицію банку. Саме тому набувають актуальності особливості обліку валютних операцій.

Зі зростанням глобалізації бізнес-відносин та збільшенням обсягів міжнародної торгівлі, організація валютних операцій стає ключовим аспектом для компаній, що співпрацюють з іноземними партнерами.

Валютні коливання можуть суттєво впливати на фінансовий стан компаній. Дослідження та вирішення питань, пов'язаних із валютними ризиками, набуває все більшої ваги для підприємств.

Зміни в законодавстві та регулюванні валютних операцій можуть впливати на способи ведення бізнесу з іноземними партнерами. Дослідження актуальності і врахування таких змін є важливим для ефективної бізнес-стратегії.

Правильна організація валютних операцій може допомогти забезпечити фінансову стійкість підприємств в умовах міжнародних відносин та економічної нестабільності.

Зміни в фінансовому середовищі, такі як впровадження нових технологій або фінансових інструментів, можуть впливати на організацію валютних операцій та вимагати адаптації бізнес-практик.

Дослідження організації валютних операцій може виявити можливості для оптимізації фінансових процесів підприємства, що є ключовим фактором для його конкурентоспроможності.

Резюмуючи, тема дипломної роботи про організацію валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами важлива і актуальна в сучасному бізнес-середовищі, адже вона охоплює питання, які стають важливими для ефективного функціонування підприємств у глобальному економічному просторі.

Дослідженню питання аналізу операцій з інвалютою присвячені праці таких вчених, як: Н.В. Божидарнік, Ф.Ф. Бутинця, Г.Ю. Коблянської, С.К. Реверчука, О.Ю. Смолянської, С.В. Ткача, Д.М. Чирки, В.А. Ющенко тощо. Однак дана проблема вимагає подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є комплексний аналіз організації валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі головні завдання:

- 1) розглянути поняття та класифікація валютних операцій;
- 2) дослідити міжнародні стандарти валютних розрахунків;
- 3) виокремити основні принципи та механізми валютних розрахунків з іноземними партнерами;
- 4) проаналізувати основні ризики та їхнє управління при здійсненні валютних операцій;
- 5) провести аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків на ринку;

- 6) надати оцінку ефективності механізмів валютних розрахунків з іноземними партнерами;
- 7) виявити проблеми та обмеження у сфері валютних розрахунків;
- 8) провести системний аналіз факторів, які впливають на валютні операції;
- 9) розглянути впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій;
- 10) винайти стратегії управління ризиками при здійсненні валютних операцій;
- 11) дати рекомендації для підвищення ефективності організації валютних операцій та розрахунків.

Об'єктом дослідження є процеси та методи, які використовуються для проведення валютних операцій і розрахунків з іноземними партнерами в контексті міжнародних торгових та фінансових відносин.

Предметом дослідження є організація валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами.

Методи дослідження. Повнота, достовірність і значимість дипломної роботи забезпечуються вдалим поєднанням різних методів і застосуванням комплексного підходу.

Аналіз літературних джерел: Дослідження розпочинається з огляду та аналізу наукової та практичної літератури з питань валютних операцій, розрахунків та міжнародного бізнесу.

Аналіз статистичних даних: Використання статистичних даних щодо валютних операцій та обсягів міжнародних розрахунків для встановлення тенденцій та паттернів.

Документальний аналіз: Розгляд документів, законодавства та регуляторних актів, які стосуються валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами.

Кейс-аналіз: Дослідження конкретних випадків організації валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами для виявлення кращих практик та можливих питань.

Моделювання та аналіз сценаріїв: Використання методів моделювання для аналізу різних сценаріїв та їх впливу на організацію валютних операцій.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі теоретичних аспектів та сучасного стану валютних операцій, що охоплює поняття та класифікацію операцій, міжнародні стандарти, принципи та механізми розрахунків. Робота вирізняється висвітленням проблем та обмежень в сфері валютних розрахунків, а також системним аналізом факторів, що впливають на цей процес.

Додатково, дипломна робота вносить важливий внесок в практичні аспекти, надаючи конкретні рекомендації для вдосконалення організації валютних операцій. Впровадження сучасних інструментів та стратегій управління ризиками підкреслює практичний підхід дослідження, що робить роботу актуальною та значущою для бізнес-середовища, яке взаємодіє з іноземними партнерами в умовах глобалізації та змін на фінансових ринках.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вона надає корисні практичні рекомендації та інформацію для бізнесів та фахівців у галузі зовнішньоекономічних відносин та фінансів. Ця робота допомагає розуміти та впорядковувати процеси валютних операцій та розрахунків з іноземними партнерами, що має практичне застосування в таких сферах, як міжнародна торгівля, інвестиції, фінансове управління та ризик-менеджмент. Результати дослідження можуть допомогти підприємствам оптимізувати свою валютну діяльність, зменшити ризики валютних коливань та покращити фінансовий контроль у міжнародних операціях.

Структура і обсяг роботи. Робота викладена на 84 сторінках формату А4 і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РОЗРАХУНКІВ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ

1.1. Поняття та класифікація валютних операцій

Ключовим поняттям валютного законодавства України є поняття «валютна операція». Валютні операції здійснюються між будь-якими особами, як резидентами, так і нерезидентами, які набувають статусу суб'єктів валютних правовідносин і, відповідно, їх дії підпадають під дію валютного регулювання та контролю. Українське законодавство не дає визначення валютної операції, а лише обмежується встановленням вичерпного переліку дій, які охоплюються цим поняттям [1, с. 17].

Так, згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» «валютними операціями» є операції, які, по-перше, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, по-друге, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засіб платежу, з переведенням боргових та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, по-третє, пов'язаних із ввезенням, пересиланням і пересиланням на територію України та вивезенням, пересиланням і пересиланням за межі України. валютні цінності [2].

У фінансово-економічному словнику досліджуване поняття трактується «як вид банківської діяльності або діяльності фінансово-кредитних установ, а також діяльність юридичних і фізичних осіб з купівлі-продажу та надання кредитів в іноземній валюті». [3]».

Серед науковців немає єдиної думки щодо визначення поняття «валютна операція». На думку Джаваги А.В. Під валютною операцією слід розуміти «сукупність юридичних і фактичних дій учасників валютних відносин (резидентів, нерезидентів, органів та агентів валютного контролю), які регулюються як приватним, так і публічним правом і спрямовані на

виникнення, припинення або зміни прав та обов'язків щодо валютних цінностей, а також переміщення валютних цінностей через митний кордон держави [4, с. 175]".

Шкарупа В.К. та Коломоєць Т.А. зазначають, що «валютні операції – це дії фізичних та юридичних осіб, спрямовані на встановлення, зміну або припинення їхніх прав та обов'язків при вчиненні дій з валютою та валютними цінностями [5, с. 200]». Крохіна Ю.А. вважає, що «валютна операція – це встановлена валютним законодавством сукупність дій резидентів або нерезидентів, які можуть здійснюватися з валютою або валютними цінностями, у формі операції, яка характеризується рухом валюти і валютних цінностей і має форму фізичного руху або переходу права власності на цю валюту (грошові цінності).

Чирко Д.М. «валютними операціями» є всі «операції, які вчиняються суб'єктами валютного ринку, щодо купівлі-продажу іноземної валюти та інших валютних цінностей і надання кредитів в іноземній валюті на певних умовах у певний момент часу [6]. »

З аналізу можна зробити висновок, що частина дослідників, трактуючи поняття «валютна операція», пов'язує її з використанням валюти як засобу платежу в міжнародному обігу, а інша частина дослідників пов'язує досліджуване поняття з операціями щодо купівля-продаж та надання кредитів в іноземній валюті. Для більш точного розуміння сутності поняття «валютна операція» необхідно розглянути класифікацію валютних операцій, яка представлена на рис. 1.1.

Рис. 1.1 Класифікація валютних операцій [6]

Підсумовуючи зазначені визначення «валютної операції» та наданої нами класифікації валютних операцій вважаємо, що під «валютними операціями» слід розуміти операції або угоди між суб'єктами валютного ринку, які пов'язані з купівлею чи продажем іноземної валюти, коштовного каміння, дорогоцінних металів, наданням позик в іноземній валюті в готівковому чи безготівковому порядку та їх переміщення через митний кордон України.

1.2. Міжнародні стандарти валютних розрахунків

Здійснення міжнародних розрахунків обумовлено наявністю взаємозв'язків між національними економіками. Розвиток міжнародних платежів відображає еволюцію міжнародних відносин, валютних систем і фінансових ринків, включаючи ринок фінансових послуг. Потреба в міжнародних платежах зумовлена міжнародною торгівлею, експортом капіталу, міграційними процесами.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується подальшим поглибленням і зміцненням міжнародних зв'язків, а значить,

передбачає розширення міжнародних розрахунків та їх регулювання. Державне регулювання міжнародних розрахунків здійснюється за кількома напрямками. Зокрема, держава впливає на систему розрахунків, часто беручи в них участь і періодично запроваджуючи певні валютні обмеження, створюючи органи валютного контролю тощо, а також впливає на рахунки через систему міжнародних організацій.

В умовах глобалізації та поглиблення міждержавних відносин Україна є активним учасником міжнародних економічних, політичних і культурних відносин, а також бере активну участь у міжнародній торгівлі, що дозволяє не тільки ефективно використовувати наявні ресурси, а й брати участь у міжнародній торгівлі. Це дає змогу не лише максимально ефективно використовувати наявні в державі ресурси, а й долучатися до процесів науково-технічного прогресу та задовольняти своїх громадян продукцією чи послугами іноземних контрагентів, які не представлені на внутрішньому ринку. Крім того, для досягнення підприємницького успіху цілком очевидним є бажання українських підприємств вийти на зовнішні ринки та займатися зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД). Водночас їм доводиться мати справу з різними формами міжнародних платежів.

Щоб складна система вибору форм міжнародних розрахунків між експортерами та імпортерами не перешкоджала розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств, її необхідно здійснювати максимально ефективно. Нещодавно пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення Росії мали безпрецедентний негативний вплив на міжнародну торгівлю. Відповідно, заходи, спрямовані на приборкання поширення хвороби, відображаються на світовій економіці. Міжнародні повітряні перевезення дедалі більше порушуються, а обмеження на експорт товарів ускладнюють торгівлю.

Україні необхідно шукати шляхи вирішення нагальних і актуальних питань у розвитку зовнішньої торгівлі, посиленні взаємодії держави та бізнесу, запровадженні нових механізмів стимулювання експорту. Адже

участь країни в міжнародній торгівлі дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси та бути в курсі останніх досягнень науково-технічного прогресу.

Міжнародні розрахунки — це грошові розрахунки між установами, компаніями, банками та окремими особами, пов'язані з рухом матеріальних активів і послуг у міжнародній торгівлі. Міжнародні розрахунки призначені для регулювання умов платежів, вимог і грошових зобов'язань, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (юридичними особами та громадянами різних країн) відповідно до існуючої міжнародної практики, норм і звичаїв [7]. Основою міжнародних розрахунків є зовнішня торгівля товарами та послугами. Але міжнародні розрахунки охоплюють не тільки торговельні, а й некомерційні операції (операції, що здійснюються навчальними та науковими установами тощо), кредитні відносини (відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням конкретних маркетингових досліджень, наприклад вивчення фінансового стану та кредитоспроможності підприємства). позичальник, механізм регулювання кредитування, платіжного кредитування тощо) і потоків капіталу між окремими країнами, що пов'язано, зокрема, з інвестуванням венчурного капіталу в будівництво об'єктів за кордоном, придбанням існуючих фірм і прав власності, надання економічної допомоги іншим країнам тощо. Проте більшість міжнародних розрахунків виконує роль посередника в міжнародних торговельних відносинах. Процес міжнародної торгівлі починається з продажу товарів експортерами (тими, хто вивозить товари за кордон) імпортерам (тобто тим, хто імпортує товари з-за кордону).

Оскільки продаж — це обмін товарів на грошовий еквівалент, то з юридичної точки зору торгівля — це акт, за допомогою якого майно (товари) передається однією стороною (продавцем) іншій стороні (покупцеві) в обмін на отримана грошова вартість. Іншими словами, товари обмінюються за відомою формулою: «товар – гроші – товар» [8]. З одного боку, розрахунок стає останнім етапом виробничо-збутового процесу, в результаті якого

відбувається загальне визнання корисності продукту, відшкодовуються витрати на його виробництво, створюється і розподіляється дохід. Крім того, калькуляції є першим етапом наступного циклу, передумовою або причиною безперервного відтворення.

Таким чином, ефективна організація обліку сприяє нормальному обігу коштів і забезпечує безперебійну реалізацію продукції. На стан міжнародних розрахунків впливає ряд факторів, зокрема:

- ⌘ стан політичних та економічних відносин між країнами;
 - ⌘ положення країни на грошовому та товарному ринках;
 - ⌘ ефективність державних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
 - ⌘ валютне законодавство;
 - ⌘ правила та норми міжнародної торгівлі;
 - ⌘ регулювання міждержавних комерційних потоків, послуг і капіталу;
 - ⌘ відмінності в рівнях інфляції в кожній країні;
 - ⌘ стан платіжного балансу;
 - ⌘ рівень розвитку кредитно-банківської системи та її інститутів у країні та регіонах країни;
 - ⌘ фінансове становище та міжнародна репутація банків;
 - ⌘ умови зовнішньоекономічних контрактів і кредитних угод;
- конвертованість валюти тощо [9].

Враховуючи вищезазначені фактори, міжнародні платежі слід виділити в автономну систему, тісно пов'язану з рухом товарно-матеріальних цінностей. Основними суб'єктами міжнародних розрахунків є експортери, імпортери та обслуговуючі банки. Між ними виникають господарські питання, пов'язані з рухом правовстановлюючих документів та оперативним оформленням платежів. Провідна роль у міжнародних розрахунках належить банкам. У сучасних умовах банки виступають не тільки посередниками між експортерами та імпортерами, а й виконують функції кредиторів, фінансують зовнішньоекономічні операції, виконують контрольні функції, виступають

гарантами (гарантами) платежу. Як правило, банки встановлюють власні вимоги до умов і форм розрахунків, які зобов'язані враховувати експортери та імпортери.

Ступінь впливу банків на міжнародні розрахунки залежить від ряду факторів, зокрема:

- ⌘ розмір зовнішньоекономічних зв'язків країни;
- ⌘ купівельна спроможність національної валюти;
- ⌘ спеціалізація банків, їх фінансове становище, комерційна репутація, мережа філій і кореспондентських рахунків.

З метою обґрунтованого здійснення міжнародних розрахунків банки відповідно до структури та термінів майбутніх платежів відкривають і підтримують необхідні валютні позиції в різних валютах і проводять політику диверсифікації своїх валютних резервів [10].

Отже, якість міжнародних розрахунків залежить від загального рівня розвитку кредитної системи, а також окремих банківських установ у країні та регіонах. У різних країнах міжнародні розрахунки мають певні особливості застосування у зв'язку з тим, що на відміну від внутрішніх розрахунків, які регулюються національними нормативними та законодавчими актами, міжнародні розрахунки також регулюються міжнародними законами, банківськими правилами та звичаями і здійснюються в різних валютах. Тому ефективність включення країни в міжнародний поділ праці та міжнародні валютні операції насамперед залежить від конвертованості національної валюти.

Оскільки українська гривня ще не є вільноконвертованою валютою, більшість міжнародних розрахунків з українськими підприємствами, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, доводиться здійснювати в доларах США та євро. Так, за даними НБУ, у валютній структурі розрахунків за операціями поточного рахунку платіжного балансу в 2019 році на долар США припадало 72,1% загального обсягу надходжень і 53,4% загального обсягу платежів (у 2018 році співвідношення загальних надходжень і виплат

долара США в структурі становило відповідно: 71,3% та 55,0%); на євро у 2019 році припадало 23,0% загальних надходжень та 42,7% загальних виплат (у 2018 році це співвідношення становило відповідно: 22,8% та 40,1%); тоді як на українську гривню припадало лише 0,2% загальних надходжень і 0,1% загальних видатків у 2019 році, що менше, ніж у попередньому році, коли співвідношення становило 0,5% і 0,4% відповідно. Як бачимо, орієнтація нашої країни на євроінтеграцію призвела до збільшення частки розрахунків у євро у структурі платіжного балансу порівняно з долларом США, проте мізерна частка надходжень та платежів у гривні свідчить про валютну нестабільність в Україні.

1.3. Основні принципи та механізми валютних розрахунків з іноземними партнерами

Основні принципи валютних розрахунків з іноземними партнерами включають в себе наступні аспекти:

Договірність – цей принцип передбачає необхідність чіткого і детального визначення всіх умов та параметрів валютних розрахунків у контракті або угоді між сторонами. Важливо, щоб всі деталі були домовлені і відомі обом сторонам, що уникає непорозумінь та конфліктів у майбутньому. Це включає в себе обрану валюту розрахунків, обмінний курс, строки платежів, умови відповідальності та інші умови.

Вибір валюти – важливий аспект цього принципу - це визначення, в якій валюті будуть проводитися розрахунки між сторонами. Це може бути валюта, обрана національними установами або та, якою об'єднані сторони у контракті. Важливо вибрати валюту, яка найбільше відповідає інтересам обох сторін і мінімізує ризики валютних коливань.

Обмінний курс – цей аспект передбачає визначення обмінного курсу, який буде застосовуватися для перерахунку валют в рамках розрахунків. Обмінний курс може бути фіксованим, якщо він закріплений в контракті, або

змінюваним, якщо він залежить від міжнародного валютного ринку або інших факторів.

Терміни платежу – цей аспект визначає строки, протягом яких мають бути виконані платежі. Це включає в себе дату виставлення рахунку, терміни платежу та можливі штрафи за затримку. Строге дотримання цих термінів є важливим для уникнення конфліктів та забезпечення фінансової дисципліни.

Засоби розрахунків – сторони повинні визначити, як саме будуть проводитися розрахунки. Це може включати в себе використання банківських переказів, акредитивів, чеків, електронних платежів та інших методів. Вибір засобів розрахунків може вплинути на зручність та швидкість операцій.

Запобігання ризикам – призначення цього принципу полягає в розгляді різних ризиків, пов'язаних з валютними розрахунками, і прийнятті заходів для їх мінімізації. Це може включати використання форвардних угод, опціонів або страхування, щоб захистити себе від валютних коливань та інших ризиків.

Дотримання законодавства – валютні розрахунки повинні відповідати внутрішньому та міжнародному законодавству щодо валютного контролю та обміну. Дотримання правових обмежень є обов'язковим і може включати реєстрацію валютних операцій, отримання відповідних ліцензій та інші обов'язки згідно з законом [11].

Валютні розрахунки з іноземними партнерами включають в себе різні механізми, які дозволяють підприємствам та організаціям проводити фінансові та комерційні транзакції в іноземних валютах. Основні механізми валютних розрахунків включають таке:

Банківські перекази: цей механізм передбачає переказ коштів через банківську систему в іноземній валюті. Банк допомагає підприємствам здійснювати безпечні та швидкі грошові перекази між країнами.

Аккредитиви (літери кредиту): це інструмент, який гарантує платіж однієї сторони за товари або послуги, здійснюючи оплату через банк-гаранта, який переказує кошти іншій стороні при виконанні умов угоди.

Векселі: вексель є паперовим документом, який містить обіцянку сплатити певну суму грошей на певну дату. Векселі можуть використовуватися для здійснення платежів в іноземній валюті.

Передоплата та постоплата: передоплата передбачає оплату за товари або послуги до їхньої поставки, тоді як постоплата передбачає оплату після отримання товарів або послуг. Вибір між цими методами може впливати на ризики та умови угоди.

Форвардні та ф'ючерсні угоди: ці фінансові інструменти дозволяють покупцям та продавцям захистити себе від валютних ризиків, фіксуючи курс обміну на майбутнє.

Операції з валютними опціонами: опціони дають право, але не зобов'язання купити чи продати валюту за певним курсом на певну дату. Це також допомагає управляти валютними ризиками.

Ці механізми валютних розрахунків можуть використовуватися окремо або комбінуватися в залежності від потреб та обставин конкретних угод з іноземними партнерами. Вибір конкретного механізму може бути важливим для забезпечення ефективної та безпечної валютної діяльності в міжнародних операціях.

1.4. Основні ризики та їхнє управління при здійсненні валютних операцій

Діяльність банків на валютних ринках, яка полягає в управлінні активами та пасивами в іноземній валюті та банківських металах, пов'язана з валютними ризиками, що виникають у зв'язку з використанням у банківських операціях різних валют та банківських металів. За таких обставин постійне збільшення обсягів операцій вітчизняних банків з іноземною валютою тягне за собою зростання їх валютного ризику. Тому важливого значення набуває дослідження валютних ризиків у банку, результати якого забезпечать створення умов для його стабільного та ефективного функціонування.

Під валютним ризиком слід розуміти ймовірність зміни курсу валюти або моменту її настання порівняно із запланованими та прийнятними для суб'єкта валютного ринку показниками, що призвело до грошових втрат або несподіваних надходжень (змін реальних грошових потоків) у обсяги або періоди, відмінні від очікуваних.

Стремецька Н. [12] визначає валютний ризик як «потенційний збиток, який може виникнути внаслідок несприятливої зміни курсів іноземних валют по відношенню до національної протягом певного періоду часу, якщо підприємство має відкриту валюту, або якщо є грошові потоки в іноземній валюті». У роботі Прімостка Л. ризик – це невизначеність щодо здійснення тієї чи іншої події в майбутньому. Ризик вимірюється ймовірністю того, що очікувана подія не відбудеться і призведе до небажаних наслідків [13].

У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» зазначено, що «Валютний ризик – це ймовірність того, що вартість фінансового інструмента зміниться внаслідок зміни курсу валют» [14]. Управління валютним ризиком у банку – це процес, за допомогою якого банк ідентифікує валютний ризик, оцінює його величину, контролює його, контролює та обмежує свої відкриті валютні позиції, а також враховує взаємозв'язок валютного ризику з іншими видами ризиків [15; 16].

Метою процесу управління банківськими ризиками є їх обмеження або мінімізація, оскільки повністю уникнути ризиків неможливо. Слід зазначити, що управління валютними ризиками є однією з ключових функцій банку, оскільки вони можуть мати значний вплив на фінансові результати та стабільність банку. Для ефективного управління цими ризиками банки використовують моделі, які дозволяють аналізувати й оцінювати валютні ризики, а також розробляти стратегії їх зниження. Перш ніж переходити до деталей моделювання, важливо зрозуміти основні принципи управління валютним ризиком. Валютний ризик можна покрити, зменшити або передати, і банки обирають стратегії залежно від своїх цілей і профілю ризику. Один із

ключових принципів – диверсифікація ризиків – допомагає зменшити вплив валютних коливань на загальну діяльність банку.

Існують наступні типи валютного ризику, з якими стикаються банки:

1) трансакційний ризик – ризик, пов'язаний з впливом коливання курсів валют на вартість трансакцій, які виконуються в іноземних валютах. Це можуть бути операції зі звичайними клієнтами, експортні та імпорتنі операції;

2) трансляційний ризик – вплив зміни курсу валют на фінансовий звіт банку. Наявність активів і зобов'язань у різних валютах може призвести до коливання прибутку або збитків;

3) економічний ризик – ризик, пов'язаний зі змінами економічних факторів, таких як інфляція, процентні ставки та ріст ВВП, що впливають на курс валют [17].

Моделювання в системі управління валютними ризиками банку – це ключовий етап, який дозволяє оцінити потенційні ризики та збитки, що виникають внаслідок валютних коливань. На основі аналізу та моделювання банк формує стратегії управління ризиками, використовуючи різноманітні фінансові інструменти та технології, а саме:

1. Визначення експозиції. Першим кроком у моделюванні валютних ризиків є визначення експозиції банку до валютних коливань. Експозиція визначається як потенційна збитковість або користь, яка може виникнути внаслідок змін курсу валют на фінансовий стан банку та його активів і зобов'язань. Банки аналізують свої активи та зобов'язання у різних валютах, визначають обсяги трансакцій в іноземних валютах, а також ідентифікують інші фактори, що можуть створити валютний ризик для їх діяльності.

2. Вибір моделей для прогнозування валютних ризиків. Після визначення експозиції, банки повинні вибрати моделі для прогнозування валютних ризиків. Існують різні методи та моделі, які можуть бути використані, залежно від складності та потреб банку.

3. Моделі експозиції валюти. Одним із поширених підходів є модель експозиції валюти, яка визначає зв'язок між зміною курсу валюти і зміною вартості активів та зобов'язань банку. Ця модель дозволяє оцінити ризики, пов'язані з валютними коливаннями та визначити, яка частина діяльності банку є найбільш вразливою до таких змін.

4. Інший поширений метод – Value at Risk (VaR). Він дозволяє банкам оцінити максимальні можливі збитки внаслідок валютних коливань з певним рівнем довіри. VaR допомагає банкам керувати ризиками та приймати рішення про заходи зі зниження ризиків.

5. Моделювання сценаріїв. Моделювання сценаріїв використовується для визначення впливу різних валютних коливань на банк. Банк може розглядати різні сценарії зміни курсів валют, наприклад, падіння або зростання вартості валюти, і оцінювати вплив цих сценаріїв на його фінансовий стан та діяльність.

6. Чутливість до змін. Банки також використовують моделі для визначення чутливості їх діяльності до змін курсів валют. Це допомагає з'ясувати, як різні фактори можуть вплинути на прибуток або збитки банку внаслідок валютних коливань.

7. Симуляції МонтеКарло. Однією з найпоширеніших технік моделювання валютних ризиків є симуляція МонтеКарло. Цей метод дозволяє створювати тисячі випадкових сценаріїв курсів валют і аналізувати їх вплив на фінансові показники банку. Чим більше сценаріїв враховується, тим точніші прогнози можна отримати.

8. Валютні опціони. Валютні опціони є ще одним ефективним інструментом для моделювання валютних ризиків. Вони дозволяють банкам забезпечити себе від небажаних рухів курсів валют, укладаючи контракти на купівлю або продаж валют за певною ціною в майбутньому. Управління валютними ризиками базується на різних моделях та стратегіях.

Таким чином, до основних моделей можна віднести:

Модель валютного ризику – оцінює вплив змін обмінних курсів на фінансовий стан банку та його активи та пасиви в різних валютах. Ця модель допомагає визначити, яка частина бізнесу банку найбільш вразлива до коливань валют. Модель Value at Risk (VaR) використовується для визначення максимально можливого збитку банку залежно від рівня довіри. Це дозволяє банку зрозуміти ймовірність певних втрат через коливання курсу. VaR характеризує рівень можливого збитку з обраною ймовірністю за певний період часу. Єдиного підходу до методики його розрахунку немає. На практиці кожен аналітик обирає власні підходи до оцінки ймовірності втрат.

Модель «сценаріїв» передбачає розробку різних сценаріїв руху валютних курсів і оцінює їх вплив на діяльність банку. Такий підхід допомагає зрозуміти, які дії необхідно вжити в різних ситуаціях [18].

Банки можуть використовувати кілька стратегій управління валютними ризиками:

1. Хеджування – це використання фінансових інструментів, таких як валютні форварди, опціони та ф'ючерси, для захисту від коливань валют. Хеджування дозволяє банкам зафіксувати обмінний курс на майбутній період і уникнути можливих втрат від негативних змін обмінних курсів.

2. Збалансування активів і пасивів – банки можуть використовувати цю стратегію для зменшення валютного ризику шляхом збалансування активів і пасивів у різних валютах. Цього можна досягти шляхом видачі кредитів у тій же валюті, в якій інвестовано активи, або шляхом залучення депозитів у тих же валютах, що й зобов'язання.

3. Мінімізація нетранзакційних ризиків - банки можуть зосередитися на мінімізації нетранзакційних ризиків, тобто ризиків за позиціями в активах або зобов'язаннях в іноземній валюті без прямого зв'язку з операційною діяльністю банку.

4. Валютні шафи – запровадження обмежень та контролю за валютними позиціями, які можуть вплинути на профіль ризику банку. Валютні шафи допомагають забезпечити рівень ризику валютних операцій у межах

прийняттого рівня. Оцінка валютного ризику є важливим кроком для банків, які здійснюють міжнародні операції або схильні до ринкових коливань обмінних курсів.

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки найбільш поширених моделей управління валютними ризиками

Переваги	Недоліки
Сценарний аналіз	
<ul style="list-style-type: none"> – Дозволяє враховувати різні можливі сценарії ринкових умов, включаючи несприятливі та екстремальні ситуації. – Забезпечує гнучкий підхід до врахування різних чинників, що можуть впливати на валютний ринок. 	<ul style="list-style-type: none"> – Вимагає значного обсягу даних та часу для побудови та аналізу різних сценаріїв. – Прогнозування негативних сценаріїв може бути дуже складним та непередбачуваним.
Використання фінансових інструментів (хеджування)	
<ul style="list-style-type: none"> – Дозволяє знизити валютний ризик шляхом використання похідних фінансових інструментів, таких як форвардні контракти або опціони. 	<ul style="list-style-type: none"> – Вимагає додаткових витрат на операції з хеджуванням та врахування збитків від застосування фінансових інструментів. – Застосування неправильних хедж-стратегій може призвести до збитків або обмежень у можливостях отримати прибуток.
Вартісний аналіз (Value at Risk – VaR)	
<ul style="list-style-type: none"> – Визначає максимальну можливу втрату вартості портфеля або активу з заданою ймовірністю. – Дозволяє оцінити ризик у грошовому виразі, що спрощує порівняння з іншими ризиками та прийняття рішень. 	<ul style="list-style-type: none"> – Підрахунок VaR залежить від точності та надійності вхідних даних, і неправильні попередні припущення можуть призвести до неточних результатів. – VaR не враховує можливості з'явлення кризових ситуацій, які вийдуть за рамки історичних даних.
Симуляції Монте-Карло	

Продовження таблиці 1.1

<p>– Дозволяє проводити аналіз великої кількості випадкових сценаріїв, що допомагає більш точно прогнозувати ризики.</p> <p>– Придатний для моделювання різних видів ризиків та врахування взаємодії між ними.</p>	<p>– Вимагає значних обчислювальних ресурсів та часу для обробки великого обсягу даних.</p> <p>– Отримані результати можуть значно змінюватись залежно від того, наскільки точно визначені та узгоджені параметри та припущення, що використовуються під час проведення симуляцій.</p>
--	--

З розвитком технологій управління ризиками банки стають все більш залежними від належно розроблених моделей для прогнозування валютних ризиків. Деякі з передових технологій у цій сфері включають:

1. Квантові моделі – використання квантових обчислень для аналізу великих обсягів даних та складних математичних моделей, що дозволяє банкам більш точно прогнозувати валютні коливання та оцінювати ризики.

2. Штучний інтелект – залучення інтелектуальних алгоритмів для аналізу даних, здатних покращувати точність прогнозування ризиків.

3. Блокчейн – застосування технології блокчейн для забезпечення прозорості та безпеки управління валютними операціями та ризиками.

Моделювання в системі управління валютними ризиками банку є складним процесом, і воно пов'язано з деякими викликами та обмеженнями:

1) невизначеність майбутніх подій: ризики ринкових коливань залежать від багатьох факторів, які можуть бути непередбачуваними, таких як політична ситуація, природні катастрофи тощо;

2) недостатня точність моделей: моделі можуть мати обмеження та припущення, що можуть призводити до неточних результатів;

3) доступ до даних: отримання достатньої кількості якісних та точних даних може бути викликом, особливо в контексті глобальних ринків;

4) чутливість до змін у ринкових умовах: ризики можуть змінюватись в залежності від ринкової ситуації, тому моделі повинні бути гнучкими та адаптивними;

5) ефективність стратегій: іноді навіть найкращі моделі не можуть гарантувати 100 % захисту від ризиків, тому ефективність стратегій може бути обмеженою.

Отже, валютний ризик є одним з ключових факторів, які впливають на фінансову стійкість банку, тому його ефективне управління є важливим завданням для фінансових установ. Моделювання валютного ризику дозволяє банкам оцінювати можливі наслідки змін валютних курсів на їхні фінансові показники та приймати відповідні рішення для зменшення ризику.

Таким чином, моделювання валютних ризиків є важливим інструментом для банків у системі управління ризиками. Воно дозволяє оцінити можливі ризики та збитки, що виникають внаслідок валютних коливань, та вибрати ефективні стратегії для їх управління. Найбільш поширеними моделями оцінки валютного ризику, що застосовуються у вітчизняних та іноземних банках, є: VaR-методологія (з усіма різновидами); стрес-тестування; суб'єктивні методи оцінки. Прогрес у технологіях аналітики та моделювання допомагає банкам більш точно прогнозувати ризики та приймати обґрунтовані рішення для забезпечення стабільності та успішності їх діяльності.

Висновки до розділу 1

Вивчення поняття та класифікації валютних операцій виявило їхню різноманітність та важливість для міжнародних економічних відносин. Акцент на різноманітних видів операцій дозволяє розуміти їхню сутність та взаємозв'язок, що є ключовим для ефективного взаємодії з іноземними партнерами.

Дослідження міжнародних стандартів валютних розрахунків вказує на необхідність дотримання уніфікованих підходів у фінансовій сфері.

Застосування таких стандартів сприяє стабільності та взаємопорозумінню валютних операцій, що є важливим фактором в інтернаціональному бізнесі.

Аналіз основних принципів та механізмів валютних розрахунків дозволяє визначити ключові елементи успішної організації таких операцій з іноземними партнерами. Розуміння цих аспектів є важливим для забезпечення ефективності та безпеки фінансових трансакцій.

Визначення основних ризиків валютних операцій та їхнє компетентне управління є важливим етапом для забезпечення стабільності та надійності фінансових процесів. Розробка ефективних стратегій управління ризиками є критичною для успішної діяльності в умовах валютних коливань та несприятливих економічних умов.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РОЗРАХУНКІВ НА РИНКУ

2.1. Аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків на ринку

Валютний ринок — система стійких економічних і організаційних зв'язків з операцій купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів в іноземних валютах. Це комплексна форма перерозподілу фінансових ресурсів як усередині країни, так і на міждержавному рівні, що включає значну кількість окремих специфічних ринків, локалізованих у певних регіонах і центрах міжнародної торгівлі та валютно-фінансових відносин. На валютному ринку здійснюється широкий спектр операцій із зовнішньоекономічних розрахунків, туризму, міграції капіталу, робочої сили тощо, що передбачають використання іноземної валюти покупцями, продавцями та банківськими установами та фірмами. Його функціями є своєчасне здійснення міжнародних розрахунків, страхування валютних ризиків, валютне регулювання валютних курсів і диверсифікації валютних резервів, загального регулювання економічних і соціальних процесів у державі. За своїм режимом валютні ринки можуть бути вільними (без валютних обмежень) і невольними, де операції потребують відповідних дозволів і дотримання офіційного валютного курсу.

Суб'єктами валютного ринку є:

- продавці валюти;
- покупці валюти;
- посередники.

Український валютний ринок включає такі суб'єкти:

- Національний банк України;
- комерційні банки, які отримали ліцензію Національного банку на право здійснення операцій з валютними активами (уповноважені банки);

- інші фінансові установи-резиденти (страхові, інвестиційні, дилерські компанії), що мають ліцензію Національного банку;
- юридичні особи, які уклали з уповноваженими банками договори про відкриття пунктів обміну іноземної валюти;
- кредитно-фінансові установи-нерезиденти, у тому числі іноземні банки, які отримали індивідуальний дозвіл Національного банку на право здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України;
- валютні біржі або валютні підрозділи товарних чи фондових бірж, які отримали ліцензію Національного банку на право організації торгівлі іноземною валютою [19].

Основні функції валютних ринків включають:

- забезпечення здійснення міжнародних розрахунків - ця функція виконується валютними ринками з початку їх існування і є первинною по відношенню до всіх інших функцій, оскільки валютні ринки виникли саме для її здійснення;
- забезпечення ефективного функціонування глобальних кредитно-фінансових ринків - валютний ринок дозволяє суб'єктам МЕО використовувати національні кредитно-фінансові ринки для фінансування та проведення операцій по всьому світу;
- страхування валютних і кредитних ризиків - валютні ринки надають можливість суб'єктам МЕО, використовуючи відповідні інструменти (опціони, ф'ючерси, форвардні контракти, валютні свопи), зменшити або повністю уникнути валютних ризиків, пов'язаних із проведенням операцій у різних валютах;
- отримання спекулятивного прибутку для учасників ринку через різницю в курсах валют. Валютні ринки дозволяють заробляти гроші шляхом проведення операцій з валютними інструментами; учасники заробляють на різниці курсів купівлі та продажу певної валюти;
- визначення валютних курсів – діяльність операторів на валютних ринках постійно змінює валютні курси тих валют, з якими працюють на

цьому ринку. Існує багато причин зміни валютного курсу певної валюти, але всі вони діють опосередковано через зміну попиту і пропозиції на цю валюту на валютних ринках [20].

Таким чином, саме на валютному ринку визначається вартість певної валюти;

- диверсифікація валютних резервів банків, підприємств, держав – суб'єкти МЕВ можуть певним чином застрахувати себе від змін валютних курсів шляхом розосередження своїх грошових активів в різних валютах;

- регулювання економіки – ця функція є похідною від функції визначення валютних курсів, бо через зміну валютного курсу відкрита економіка може регулювати диспропорції які виникають в ній.

Рис. 2.1 Валютний ринок в Україні [20]

Сильні сторони:

- посилення відповідальності центрального банку за проведення монетарної політики;
- можливість швидкого реагування центрального банку на зміни цілі;
- таргетування інфляції забезпечує проведення гнучкої курсової політики;

- забезпечення чіткого та зрозумілого орієнтиру для всього суспільства через таргетування інфляції, що підвищує довіру до політики центрального банку;
- відсутність коливань курсу гривні через зміну стану іноземної валюти.

Слабкі сторони:

- нестабільність банківської системи, загострення проблем ліквідності та капіталізації;
- збереження негативної динаміки та слабкої структури золотовалютних резервів;
- недостатні заходи щодо розвитку фінансового ринку та дедоларизації економічних відносин;
- недостатній рівень незалежності та прозорості діяльності НБУ, а також неузгодженість дій Уряду та НБУ;
- недоліки законодавства у фінансовій сфері.
- нерозвиненість інфраструктури валютного ринку;
- воєнний стан і несприятлива ситуація в країні [21].

Основними чинниками, які стримуватимуть розвиток інфляції, є зовнішня підтримка реформ, відсутність негативних шоків на світових ринках та закінчення війни в країні, і як наслідок поступове покращення інфляційних та курсових очікувань підприємців і населення. Позитивні моменти сприятимуть збільшенню пропозиції іноземної валюти, а НБУ, у свою чергу, збільшить обсяг золотовалютних резервів до рівня, який забезпечить виконання державою своїх зобов'язань та досягнення цілей монетарної політики.

Негативні моменти змусять НБУ локалізувати валюту з подальшим її вирівнюванням і використовувати весь спектр інструментів монетарної політики.

Основними проблемами, які потребують подальшого вирішення для її подальшого розвитку, є: наявність тенденції до поступової девальвації гривні по відношенню до іноземних валют, що негативно впливає на економічний

розвиток та темпи інфляції в країні в майбутньому, значне зростання попиту на іноземну валюту серед населення, зумовлений зниженням довіри до іноземних валют гривні, що призвело до підвищення рівня доларизації в країні, необхідністю стимулювання розвитку валютного ринку України, тобто проведення певних заходів та внесення змін до чинного валютного законодавства. Валютна політика Національного банку України має бути спрямована на розроблення комплексу заходів щодо відновлення довіри до національної валюти, лібералізації валютного ринку та продовження режиму плаваючого обмінного курсу.

Валютний ринок України організовує та регулює НБУ. Він здійснює валютні інтервенції з метою стабілізації курсу національної валюти, регулює механізм обмінного курсу, платіжний баланс, управління золотовалютними резервами, девальвацію та ревальвацію національної валюти тощо. Валютні інтервенції є одним із причини зростання інфляції в країні, підриву стабільності гривні. На даний момент вони є неефективними, враховуючи поточний стан економіки та недовіру учасників ринку до політики НБУ, тому при реалізації монетарної політики необхідно використовувати переваги позитивного платіжного балансу.

Динаміка міжнародних резервів була негативною, і лише фінансування міжнародних фінансових організацій дозволило оптимізувати їх обсяг. На стабільність валютного ринку також впливає стан макроекономічної та політичної ситуації. На курс гривні до іноземних валют впливає багато факторів: стан платіжного і торговельного балансу, рівень реального ВВП, скорочення дефіциту бюджету, обсяг валютних інтервенцій і валютних резервів, т.к. а також економічну та політичну ситуацію як в країні, так і в світі.

На мою думку, поліпшення функціонування валютного ринку можна досягти шляхом зменшення рівня доларизації економіки України, шляхом підвищення привабливості гривні, удосконалення механізмів ринкового регулювання, вдосконалення інфраструктури ринку з врахуванням

міжнародної практики та запровадження нових видів міжнародних розрахунків, стимулювання експорту та забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу, завершення війни в Україні, розвитку нових фінансових технологій, забезпечення стабільності нормативної бази НБУ, встановлення оптимального режиму валютного курсу, тощо.

2.2. Оцінка ефективності механізмів валютних розрахунків з іноземними партнерами

Таким чином, як ми вже зрозуміли в ході написання цієї роботи, ефективна діяльність банків та питання її оцінки постійно привертають увагу як науковців, так і практиків. Перш за все, такий інтерес зумовлений необхідністю залучення інвестицій, які збільшать власний капітал банків, їх кредитний потенціал, тобто підвищать здатність банків кредитувати реальний сектор економіки країни та утримувати підприємства. Зрозуміло, що інвестори обов'язково порівнюватимуть ефективність своїх інвестицій у фінансовий і нефінансовий сектори економіки, щоб визначити, чи вкладення в банки відповідають заявленій нормі прибутку на вкладений капітал. Тому ефективність банківських операцій завжди в центрі уваги. Водночас слід зазначити, що ефективність банківської діяльності необхідно оцінювати не лише в цілому, а й з точки зору окремих видів діяльності з метою визначення найбільш ефективних пріоритетів їх розвитку у фінансовій сфері. організації [22, с.6].

Значне місце серед джерел формування дохідної бази комерційних банків займають валютні операції. Про це свідчать опубліковані ЗМІ звіти про прибутки та збитки комерційних банків. Так, найчастіше аналізу підлягають такі показники, як «чистий процентний дохід», «чистий дохід від операцій з іноземною валютою та чистий дохід від операцій з цінними паперами в торговому портфелі», «чистий комісійний дохід». У різних банках частка цієї категорії чистого доходу (тобто прибутку) може істотно

відрізнитися. Не секрет, що в умовах обмеженої маржі за кредитними операціями банки з високою вартістю кредитних ресурсів прагнуть компенсувати упущену вигоду, у тому числі за рахунок збільшення прибутку за іншими операціями, до яких відноситься і валютна. Очевидно, що прибуток від валютних операцій залежить як від кількості обслуговуваних банком клієнтів, у тому числі фізичних осіб, та їх діяльності, так і від самого банку. Високий дохід банк може отримати як від величини курсової маржі, так і від збільшення обсягу операцій купівлі-продажу та конвертації іноземної валюти. У деяких випадках, використовуючи другий спосіб, банк може залучати клієнтів інших банків, забезпечуючи при цьому додатковий дохід від цих операцій [23].

Надзвичайно важливим є питання про те, як оцінити ефективність валютних операцій. На практиці кумулятивним ефектом є фінансовий результат, тобто сальдо на рахунках 6901 і 6911, щомісячно відображається на рахунках доходів (пасивне сальдо) або витрат (активне сальдо). Відомо, що фінансовий результат відображається в цілому і в різних валютах може набувати як додатного, так і від'ємного значення, значення якого аналітики банку контролюють під час перегляду операцій за активно-пасивним проміжним рахунком за останній робочий день звітного року. місяць. У цьому випадку негативний результат за певною валютою не свідчить про неефективну роботу банку, а є наслідком постійних коливань світових валют щодо долара США [24].

Курсова політика Нацбанку орієнтована на коливання курсу долара по відношенню до гривні, а курси всіх інших валют можуть різко змінюватися протягом місяця, іноді формуючи нові довгострокові тренди. В результаті за деякими валютами може виникнути негативний фінансовий результат, що відображає не стільки недоліки в роботі банку, скільки вплив цих самих курсових змін.

У цьому випадку своєрідним продуктом виступає кошик валют, сформований банком до початку певного періоду торгів. Скористаємося

відомою ідеєю К. Маркса про те, що грошовий обіг — це купівля товарів за них і наступний продаж на велику суму. У нашому випадку в ролі грошей виступає національна валюта (українська гривня), а в ролі товару – згаданий вище кошик валют. Тоді ми можемо визначити ефект як різницю між початковою сумою грошей і кінцевою сумою. Тому ступенем впливу валютних операцій банку може бути лише загальний фінансовий результат. На відміну від показника «ефект», показник «ефективність» вимагає використання відносних, а не абсолютних значень, розрахованих за формулою, в якій чисельник є значенням ефекту, але визначення знаменника досить складне [25].

При виборі знаменника слід спиратися на цілі, які переслідує аналітик. Це може бути або оцінка, проведена для управлінського обліку - необхідна для порівняння ефективності з ефективністю інших видів операцій, або вона може бути проведена для порівняння ефективності аналогічної діяльності інших банків.

Остання операція дуже складна, а розрахований показник не завжди вірний. Слід також зазначити, що аналітик зосереджується лише на даних, які відображаються в офіційно розповсюдженій фінансовій звітності банку, яка містить лише синтетичні дані бухгалтерського обліку. Наприклад, важливі витрати, такі як вартість операцій своп для залучення ресурсів, не розподіляються. Звісно, якщо банк проводить міжнародний аудит і аудитори проводять відповідну перекласифікацію, то можна використовувати скориговані фінансові результати за валютними операціями. Але не всі банки проводять міжнародний аудит, і аудитори можуть перекласифікувати не валюту (українську гривню), а саме вищевказаний кошик валют як товар.

Тоді ми можемо визначити ефект як різницю між початковою сумою грошей і кінцевою сумою. Тому ступенем впливу валютних операцій банку може бути лише загальний фінансовий результат.

Порівнюючи ефективність видів операцій, необхідно пам'ятати про різний характер доходу від операцій з процентним доходом і комісійним

доходом. Дохід, який банки отримують через валютні операції, за своєю природою ближче до комісійного доходу, хоча й утворюється в результаті арбітражу. Розмір процентного доходу залежить від суми активів, які утворилися в результаті операцій, що приносять дохід, тобто якщо клієнт отримав і погасив кредит протягом одного дня, банк доходу не отримає. Розмір комісійного доходу залежить від обсягу обороту за цими операціями, тобто якби клієнт заплатив банку комісію при видачі кредиту і повернув її в той же день, то банк отримав би свій дохід. Виникає питання: якщо валютна позиція закрыта, а дохід відображено в балансі, то який критерій буде оцінювати порівняльну ефективність? В якості знаменника можна використовувати дебетовий оборот відповідно за кредитними операціями та валютними операціями [26].

Однак не варто забувати, що валютна позиція банку рідко буває повністю закрытою. Постійно визначається сальдо балансових рахунків валютної позиції. Таким чином, можна говорити про суму ресурсів, залучених для здійснення валютних операцій, що становлять пасивне сальдо рахунку 6911, очищене від суми ресурсів у національній валюті, залучених за операціями своп. Таким чином, єдиним способом порівняння ефективності різних банківських операцій (наприклад, кредитних і валютних) є значення фінансового результату від валютних операцій до цього показника, виражене в націнці однієї гривні рентабельності обороту валютні операції, еквівалентні одному долару, дорівнюють 0,02 - 0,03 %.

Ця цифра в річному звіті банку навряд чи може служити ілюстрацією ефективності операції. Також слід зазначити, що є певні періоди, коли націнка буде істотно менше однієї гривні, а рентабельність обороту – соті частки відсотка і менше. У цьому випадку показник прибутковості може бути використаний для внутрішнього аналізу ефективності сукупності валютних операцій банку в часі для визначення причин її зниження.

Слід також зазначити, що оборот валютних операцій доцільно очищати від операцій своп, обсяг яких дуже значний і спотворює результат.

Відповідно, фінансовий результат валютообмінних операцій має бути очищений від витрат і доходів, отриманих від операцій СВОП. Для цілей управлінського обліку можна використовувати підхід до оцінки ефективності валютних операцій по відношенню до фонду оплати праці працівників, які здійснюють валютні операції, а також відображення їх у бухгалтерському обліку [27]. Цей показник порівняний з показниками в інших сферах діяльності.

Якщо банк має окрему валютну позицію для операцій з фізичними та юридичними особами, це дозволяє розраховувати та порівнювати показники окремих операцій. Кожна операція в банку здійснюється з метою отримання доходу. Для операцій, які здійснюються безпосередньо для задоволення запитів клієнтів, ефект визначити досить легко: це фінансовий результат від різниці курсів за операціями купівлі-продажу іноземної валюти. Слід також враховувати кумулятивний ефект від сукупності банківських операцій, оскільки одна операція (якщо вона не виконується для задоволення попиту клієнтів) не може правильно характеризувати ефективність валютних послуг банку.

Фінансовий результат від цих операцій за період, що підлягає оцінці, відображається на рахунках 8241 і 9241, ділиться на отриману суму і виражається у відсотках до річного результату. Таким чином, ми визначимо рівень ефективності, який можна використовувати для порівняльного аналізу, як у порівнянні з іншими сферами банківської діяльності, так і з ефективністю таких операцій в інших банках.

Перша дія

- визначення середнього сальдо рахунків 6911 за аналізований період.

Якщо сальдо пасивне, то мова йде про використання української гривні в обігу через коротку валютну позицію. При активному балансі мова йде про використання іноземної валюти в обігу. У першому випадку ми можемо порівняти розрахункову ефективність валютних операцій з ефективністю інших активних операцій у національній валюті (включаючи кредитування), у

другому — з ефективністю інших активних валютних операцій (включаючи кредитування).

Друга дія

- зменшення отриманого середнього залишку на рахунках 6911 на суми, отримані банком від здійснення операцій своп. Кожен банк повинен вести аналітичний облік таких операцій, якщо його немає у інформаційній системі, що використовується, то за допомогою електронних таблиць, тобто із середнього залишку рахунків 6911 віднімається середній залишок еквівалента операцій СВОП за звітний період. У результаті отримуємо обсяг коштів, використаних на здійснення валютних операцій у звітному періоді.

Апробація цього методу показала, що розрахункове значення ефективності валютних операцій в одному банку значно перевищує рівень процентних ставок як за кредитними операціями, так і за операціями з ЦБ. Результати вимірювання ефективності дозволяють порівнювати ефективність цих послуг з результатами інших послуг, наприклад операцій з цінними паперами або операцій з кредитування клієнтів. Ці дані також можуть бути використані для визначення напряму стратегії банку, фінансування ресурсів, визначення максимальної вартості кредитних ресурсів з подальшою зміною процентної політики банку, якщо це необхідно, а також для матеріального заохочення працівників банку, які більше відповідають фактичному внеску кожного підрозділу в отримання прибутку.

Однією з найбільш часто використовуваних валютних операцій є операції спот. Вони засновані на кореспондентських відносинах між банками. Умови спотових платежів досить зручні для сторін угоди: протягом поточного та наступного дня зручно оформляти необхідну документацію, здійснювати платежі тощо для виконання умов угоди. Пропонуємо такий порядок обліку операцій з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на умовах спот із використанням позабалансових рахунків (додаток А).

Оскільки користувач має отримувати якісну інформацію про купівлю-продаж (обмін) іноземної валюти та банківських металів на національну валюту на умовах спот, банкам рекомендується обліковувати такі операції за допомогою позабалансових рахунків.

Таким чином, спотові валютні операції мають велике економічне значення для фінансового сектора, оскільки ці операції дозволяють прив'язувати обмінні курси та ринково коригувати, тим самим допомагаючи вирівнювати обмінні курси на валютних ринках. Для уникнення викривлення діяльності банків при побудові системи бухгалтерського обліку на дату здійснення операцій з купівлі-продажу (обміну) валюти пропонується відображати банками в бухгалтерському обліку позабалансові рахунки, а на балансі – дату розрахунків. Зрозуміло, що окрім максимізації прибутку, банк має ще й соціальні функції, які реалізує, розвиваючи кредитування реального сектору економіки. Проте забезпечення ефективності банківської діяльності зміцнює довіру інвесторів та населення до фінансових установ, що в кінцевому результаті забезпечує додатковий приплив кредитних ресурсів.

2.3. Виявлення проблем та обмежень у сфері валютних розрахунків

Валютними обмеженнями науковці вважають комплекс заходів регулювання, які встановлюють законодавчі або нормативні правила щодо обмеження, заборони та регулювання операцій резидентів і нерезидентів з валютними цінностями. Вперше валютні обмеження були введені під час Першої світової війни. Але валютні обмеження широко використовувалися в 1929-1933 рр. Але починаючи з Другої світової війни і 50-х років 20 століття валютні обмеження були введені більшістю держав [28].

Сьогодні, коли на території України діє воєнний стан, аналіз нормативно-правових актів показує наявність великої, можливо, навіть переважної кількості норм, які встановлюють різноманітні родоводи та заборони. Валютні обмеження, які вводять військовослужбовці, спрямовані

на стабілізацію ринку та запобігання непродуктивному відпливу капіталу; вони стосуються насамперед обмеження термінів та обсягів валютних операцій [29]. Так, встановлено обмеження для здійснення банками операції купівлі-продажу «...за дорученням клієнта-резидента (крім фізичної особи), який має кошти в іноземній валюті, розміщені на поточних та депозитних рахунках» [30].

Крім того, банк повинен стежити за дотриманням зазначеного обмеження щодо дати купівлі іноземної валюти. Заборони, запроваджені у валютному секторі, можна розділити на два види: 1) щодо заборони певних операцій і дій для банків і фінансових установ; 2) заборона вчинення певних дій для клієнтів (споживачів) фінансових послуг. Прикладом першого виду заборон, зокрема, є заборона на здійснення окремих видів валютних операцій на території України: 1) проведення розрахунків за валютними операціями з використанням як засобу готівкової іноземної валюти та банківських металів. платежу (крім випадків сплати відсотків (відсотків) після відсотків)); 2) використовувати як заставу готівкову іноземну валюту та банківські метали (крім операцій із заставою майнових прав на кошти/банківські метали в іноземній валюті, що знаходяться на рахунках у банках, а також операцій та знищення грошової застави, що здійснюються відповідно до положень цього Закону). Митний кодекс.) положення валютного законодавства, що стосуються захисту економічної безпеки, як з точки зору захисту суто економічних інтересів, так і з точки зору ідеологічної складової.

З початком повномасштабної війни проти України чинне законодавство забороняє банкам приймати або видавати монети, банкноти центральних банків, архітектуру, історію, ландшафти та будь-які інші об'єкти при здійсненні платіжних операцій для переказу/або оплати сума платіжної операції в іноземній валюті. об'єкти, розташовані на окупованих Російською Федерацією адміністративно-територіальних одиницях України, та/або тексти, що стосуються окупації Російською Федерацією

адміністративно-територіальних одиниць України банків на території України[31].

Валютне законодавство військового часу встановлювало заборони на обмеження принципу свободи договору. Такі заборони можуть бути встановлені для банків, наприклад, «...банкам забороняється укладати на грошовому ринку похідні контракти (крім свопів), на підставі яких виникають зобов'язання на сторінці цього договору щодо додаткової купівлі та продаж іноземної валюти/банківських металів у гривні», та Наприклад, уповноваженим установам, яким «... протягом 30 календарних днів після закінчення встановленого законом строку незадоволення, забороняється вносити інформацію про договори про надання фінансових послуг та вносити зміни до відповідних договорів про збільшення своїх зобов'язань за такими договорами» [32].

Заборони щодо обмеження певних дій для клієнтів (споживачів) стосуються обсягів готівки, у тому числі операцій з видачі на території України «...кошти в іноземній валюті на рахунку клієнта в іноземній валюті в сумі, що перевищує в еквіваленті 100 005 гривень за одну день». Таким чином, самозаборона встановлювати в обсязі видачі готівки в іноземній валюті за межі України: 1) рахунок клієнта банку, відкритий в Україні в іноземній валюті, у загальному обсязі не більше суми, еквівалентної 100 000 гривень на день (без комісії банку); 2) з усіх рахунків клієнта банку, відкритих у національній валюті, на суму, що перевищує в еквіваленті 12 500 гривень за кожні сім календарних днів [15].

Останні заборони встановлюються законодавчими актами; їх можна розглядати як обмеження прав не тільки клієнта або споживача, але й взагалі, позбавлення деяких прав людини (економічних прав людини) порівняно з тими положеннями, які встановлені правовими нормами. Відповідно до статті 64 Конституції України «... в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження права на свободу із зазначенням строку дії цих обмежень» [33].

Закон України «Про валюту і валютні цінності», ч. 2 ст. 3 містить норму, яка встановлює пріоритет положень цього Закону серед інших законодавчих актів валютного законодавства та порядок внесення змін до цього Закону [34]. Зміст наступного. 4 цієї ж статті виглядає нелогічним і незаконним. Зокрема, неможливо погодитися, особливо після того, як у різних варіаціях стверджувався пріоритет норм зазначеного Закону, що положення, які погіршують становище суб'єктів валютних операцій, можуть встановлюватися «іншими нормативно-правовими актами валютного законодавства» [33].

Відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» Національний банк України повинен обмежити гарантовані законом права суб'єктів валютного ринку на здійснення операцій з іноземною валютою. Встановлення прав людини, а також їх обмеження та заборона мають здійснюватися правовими нормами. Зрозуміло, що у воєнний час необхідно зважити обмеження прав усіх суб'єктів валютних відносин, але нагальна необхідність забезпечення національних інтересів держави, зокрема у валютній сфері, спонукає до думки про необхідність поступитися правами і свободами людини, встановленими в мирний час. Але такі обмеження та заборони мають бути тимчасовими та вводитися відповідно до закону.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна зробити такі висновки, що у валютному законодавстві України воєнного часу порівняно із законодавством мирного часу було збільшено кількість обмежень валютних відносин. Обмеження через законодавчі заборони в основному стосуються валютних операцій. Крім того, велика кількість обмежень стосується прав споживачів фінансових послуг. Обмеження прав споживача можна розглядати як правомірну наявність поєднання двох умов. По-перше, ці обмеження спрямовані на забезпечення національної безпеки у воєнний час. По-друге, обмеження встановлення на рівні законодавчих актів.

2.4. Системний аналіз чинників, які впливають на валютні операції

В сучасних умовах в Україні спостерігається коливання курсу національної валюти, що призводить до зменшення обсягів інвестицій та експорту, соціально-економічної деградації. Режим роботи всіх видів валюти в країні є вагомим фактором подальшого економічного розвитку.

Колівання валютних курсів у кризовій ситуації мають багатосторонній і значний вплив як на національну економіку, так і на світову економіку. В даний час суттєвий вплив на зміну валютного курсу мають різноманітні фактори, які безпосередньо залежать від кон'юнктури ринку. Під впливом коливань попиту та пропозиції валюти обмінний курс відхиляється від бази вартості, тобто купівельної спроможності [35]. Багатофакторність валютного курсу взаємопов'язана з різними економічними категоріями, а саме: ціна, вартість, процент, гроші, платіжний баланс та інші [36].

На курс валюти впливають такі фактори:

1. Стан платіжного балансу.
2. Відмінності процентних ставок у різних країнах. Вплив цього фактора на валютний курс пояснюється двома обставинами:

- зміна процентних ставок у державі тягне за собою зміну міжнародного руху. Стимулювання припливу іноземного капіталу здійснюється підвищенням процентної ставки, а відтоку (в тому числі національного капіталу) - шляхом скорочення операцій ринків позичкових капіталів і валютних ринків, на які впливають процентні ставки.

3. Спекулятивні грошові операції та діяльність валютних ринків. Валютні ринки гостро реагують на зміни в політиці та економіці, а також на коливання валютних курсів. Вони розширюють можливості спонтанного руху «гарячих» грошей і валютних спекуляцій.

4. Прискорення або затримка міжнародних платежів. Імпортери прагнуть прискорити розрахунки з контрагентами в іноземній валюті в

очікуванні знецінення національної валюти, щоб не зазнати збитків при зростанні її курсу.

5. Інфляція. Інфляційне знецінення валют у країні спричиняє зниження купівельної спроможності та тенденцію до знецінення їх обмінного курсу щодо валют країн, де рівень інфляції нижчий. Особливо висока залежність валютного курсу від рівня інфляції в країнах із великим обсягом міжнародного обміну послугами, товарами та капіталом [35].

На валютному ринку склалася тенденція - курс покупця зазвичай нижчий за курс продавця. Завдяки цій різниці між курсами суб'єкт ринку, який здійснює котирування - мейкер-мейкер - отримує прибуток. Ця різниця також називається маржею. У результаті банки намагаються збільшити цю маржу, тому продають валюту дорожче, ніж купують. Наразі основними резервними валютами Національного банку є долари США, євро, швейцарські франки, британські фунти стерлінгів та японська єна. Динаміка обмінного курсу національної валюти до долара США та британських фунтів стерлінгів протягом 2015-2018 років. наведені на рис. 2.2.

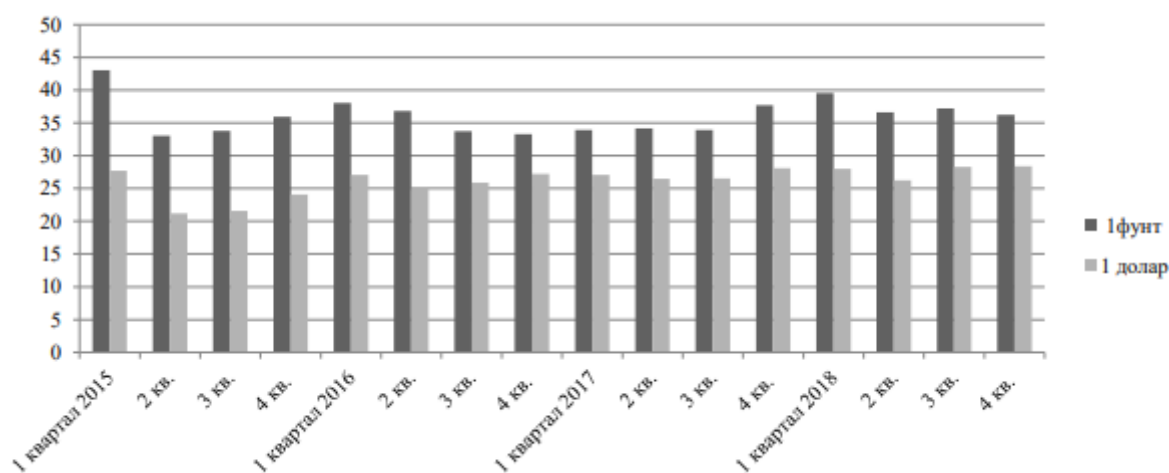

Рис. 2.2 – Офіційний курс долара США та англійських фунтів стерлінгів до гривні за 2015-2018 рр. [35]

Як базова валюта, тобто як валюта для підрахунку обсягу, визначення структури золотовалютного резерву, а також для складання звітності для

міжнародних фінансових організацій, використовується долар США. Згідно з рис. 2.2, протягом 2015 р. можна прослідкувати зміцнення гривні, що було результатом: збільшення обсягу іноземної валюти від нерезидентів, розширення міжбанківського валютного ринку, зменшення інфляційного диференціалу.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків дозволяє зрозуміти динаміку та тенденції розвитку цього сектору. Виявлено ключові аспекти, які впливають на ефективність та конкурентоспроможність валютних операцій на ринку.

Проведена оцінка ефективності механізмів валютних розрахунків виявила сильні та слабкі сторони існуючих систем. Виділено ключові аспекти, які впливають на результативність валютних розрахунків з іноземними партнерами, що надає підстави для розробки стратегій їх поліпшення.

Здійснене виявлення проблем та обмежень у сфері валютних розрахунків дозволяє визначити критичні точки, які необхідно врахувати при розробці стратегій оптимізації та удосконалення валютних операцій. Це важливий етап для забезпечення стабільності та надійності фінансових взаємин.

Системний аналіз чинників, які впливають на валютні операції, відкриває широкий обсяг факторів, включаючи економічні, політичні та соціокультурні аспекти. Розуміння цих взаємозв'язків дозволяє створити комплексні стратегії валютних операцій, адаптовані до змін у світовому середовищі.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

3.1. Впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій

Валютне регулювання являє собою діяльність Національного банку України та в установлених Законом України Про валюту і валютні операції випадках Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами. Характерним для сучасного валютного ринку є наявність широкого кола регулюючих інституцій, до яких належать:

- відповідні державні органи;
- система міжнародних фінансових організацій, угруповань і угод, діючих на міждержавній основі, а також система страхування від валютного ризику.

Форми регулювання валютного ринку національної економіки представлено на рисунку 3.1. Хоча в сучасних умовах роль держави у валютному регулюванні зростає, державне регулювання не повинно замінювати ринкові регулятори, а має лише доповнювати та коригувати відповідним чином їх дію.

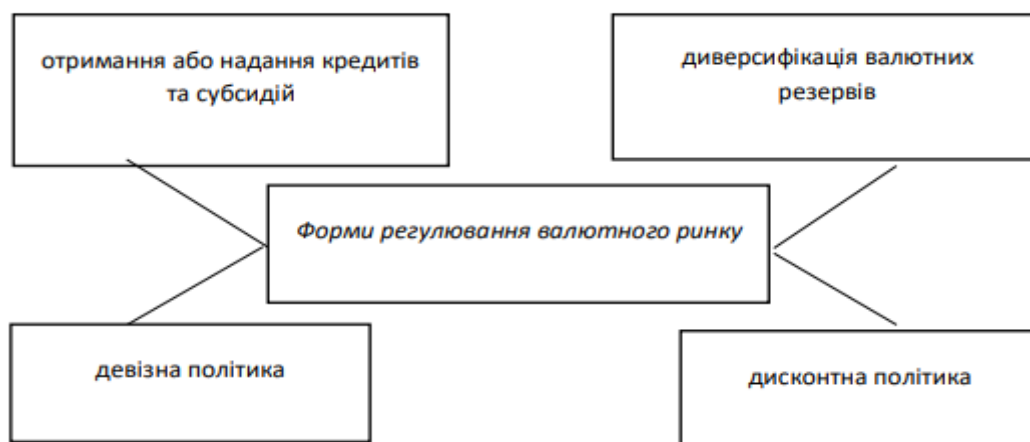

Рис. 3.1. Форми регулювання валютного ринку національної економіки

Тому валютний ринок відрізняється високим рівнем регулювання всіх найважливіших сегментів.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про валюту і валютні операції» [34] валютне регулювання ґрунтується на низці принципів, а саме:

- свобода здійснення валютних операцій, яка передбачає: право фізичних та юридичних осіб-резидентів укладати договори з резидентами та (або) нерезидентами та виконувати зобов'язання за цими договорами в національній валюті або іноземній валюті, у т.ч. відкриття рахунків у фінансових установах інших країн; право фізичних та юридичних осіб-резидентів на придбання за кордоном валютних цінностей, активів, переміщення валютних цінностей через митний кордон України; запровадження обмежень та заходів захисту виключно на підставах та в порядку, визначених законом, з метою забезпечення стабільності фінансової системи та збалансованості платіжного балансу України; запобігання незаконному та необґрунтованому втручанню держави у валютні операції;

- ризикоорієнтованість, прозорість, достатність та ефективність запровадженого валютного регулювання шляхом: орієнтації на забезпечення фінансової стабільності, економічного та соціального розвитку; відповідності заходів захисту, строків їх запровадження та пов'язаних з ними обсягів валютних обмежень масштабам і структурі системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності; обґрунтування запровадження та продовження строку захисних заходів; тимчасовий характер заходів захисту; підзвітності та гласності Національного банку під час здійснення заходів захисту, продовження строку їх дії, оцінки ефективності застосування заходів захисту; пріоритет менш дискримінаційних інструментів валютного регулювання над більш дискримінаційними та пропорційність використання таких інструментів; пріоритет ринкових інструментів валютного регулювання над адміністративними;

- незалежність і ринковість валютного регулювання, що передбачає: гнучкість валютного курсу; незалежність Національного банку у формуванні

та реалізації валютної та грошово-кредитної політики в межах, визначених законом. Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання здійснює такі функції: визначає та подає на затвердження Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України; бере участь у складанні платіжного балансу України; забезпечує реалізацію бюджетної та податкової політики в частині руху валютних цінностей; забезпечує формування та виконує функції розпорядника Державного валютного фонду України; визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що використовуються в торгівлі з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, що використовуються в неторгівлі з іноземними державами, на підставі положень міжнародних договорів України [34].

Розробляючи інструменти та заходи для якісного регулювання валютного ринку, необхідно проаналізувати поточну статистику та інформацію щодо організації роботи українських установ з питань валютного нагляду під час пандемії коронавірусу. Це дозволить у майбутньому орієнтовно прогнозувати загрози, передбачати виклики та готуватися, хоч і до коливань на валютному ринку в період дії воєнного стану. Так, у 2021 році від Національного банку України надійшло 3121 повідомлення на 1558 суб'єктів господарювання (у тому числі фізичних осіб-підприємців) про виявлені факти ненадходження в установлені терміни платежів коштів або товарів за експортно-імпортними операціями. операції. Протягом 2021 року з урахуванням повідомлень, що надійшли у минулому році, опрацьовано 3433 повідомлення на 1777 суб'єктів господарювання, з них: встановлено порушення по 857 повідомленнях від 554 суб'єктів господарювання та нараховано штрафних санкцій на суму 515,3 млн грн; складено довідки за 1429 повідомленнями для 760 суб'єктів господарювання; Встановлено відсутність за місцем реєстрації 456 суб'єктів господарювання за 1135 повідомленнями (рис. 3.2).

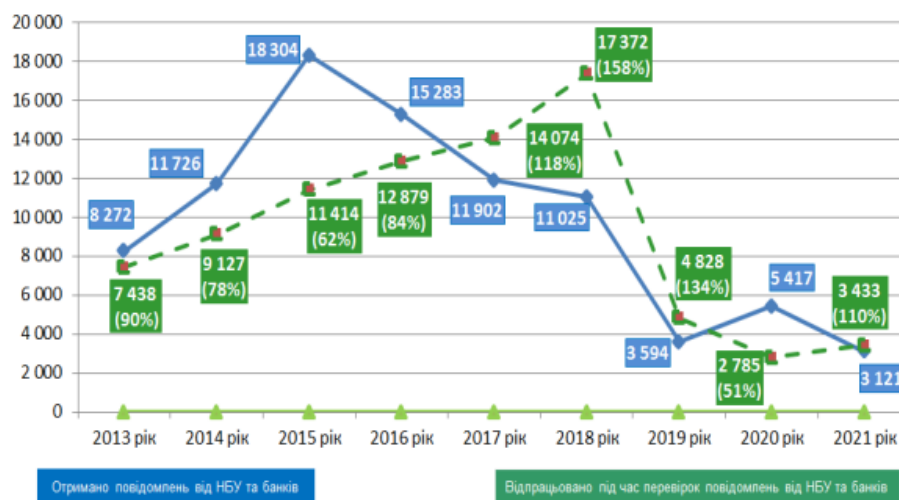

Рис. 3.2. Кількість повідомлень банків про порушення строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями [37, с. 49]

Результати відпрацювання своєчасно надсилались до Національного банку України для врахування банками при знятті експортно-імпортних операцій з валютного нагляду [37, с. 48]. На кінець 2021 року залишилися на відпрацюванні 2 347 повідомлень по 1 220 суб'єктах господарювання. За результатами 3 155 перевірок суб'єктів ЗЕД, проведених у 2021 році, нараховано 515,3 млн грн пені за порушення граничних строків розрахунків за експортноімпортними операціями, з яких до бюджету надійшло 86,7 млн гривень. За підсумками узагальненої звітності “Дані про стан заборгованості підприємств від здійснених зовнішньоекономічних операцій” станом на 01.01.2022 прострочена дебіторська заборгованість за проведеними зовнішньоекономічними операціями, дослідженими під час проведення перевірок, рахується за 3 011 суб'єктами господарювання на загальну суму 2 935 млн дол США (рис. 3.2).

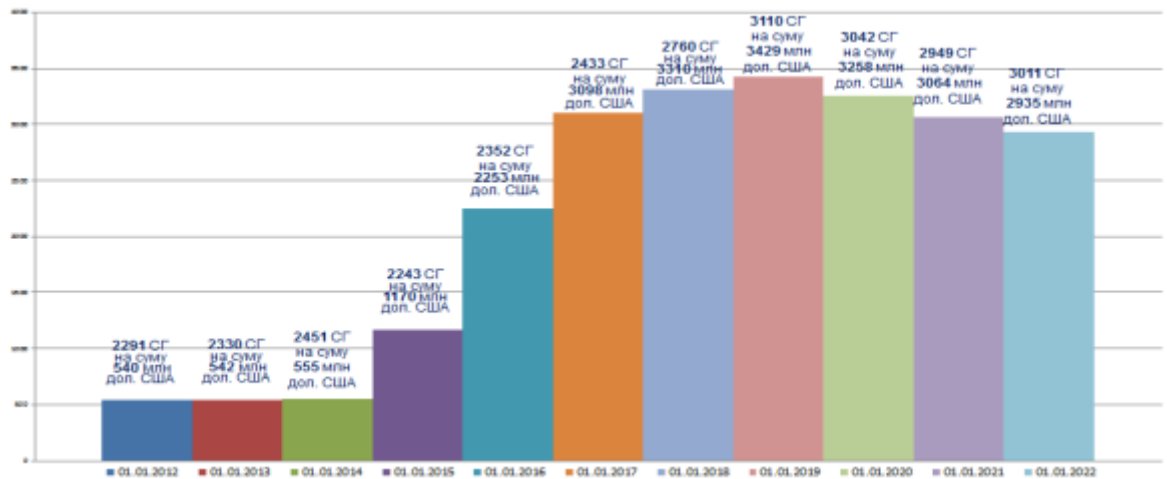

Рис. 3.2 Прострочена дебіторська заборгованість за експортно-імпортними операціями [37, с. 49]

Традиційними причинами девальвації гривні є нестабільна економічна ситуація, значна частка боргових зобов'язань перед іноземними кредиторами, негативний платіжний баланс, політичні баталії та воєнний стан. Під час проведення контрольньо-перевірочних заходів протягом 2021 року встановлено зменшення простроченої дебіторської заборгованості на 16 млн доларів США [37, с. 50].

COVID 19 та воєнний стан внесли свої корективи та змусили тимчасово призупинити функціонування економічної, соціальної та інших сфер життя в Україні. Також слід зазначити, що з 24 лютого, коли на всій території України було введено воєнний стан, Національний банк України оперативно прийняв постанову Правління №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період дії воєнного стану» [38], яким було встановлено низку обмежень щодо діяльності всієї банківської системи. Ці обмеження торкнулися як операцій фізичних осіб, так і діяльності суб'єктів господарювання. Враховуючи очікувану паніку на валютному ринку, цією Постановою негайно запроваджено обмежувальні регуляторні заходи, які призупинили роботу валютного ринку України, а також запровадили мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (за винятком

підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів, державних операцій та окремих дозволів НБУ).

До постанови №18 вже вносили до 30 змін, першу з яких НБУ вніс у день введення воєнного стану по всій Україні. Уже в перший же день, усвідомлюючи неможливість функціонування держави в умовах такого регулювання, було послаблено обмеження на здійснення транскордонних валютних операцій, що передбачало можливість здійснення таких операцій за імпортними операціями резидентів з придбання товарів критичного імпорту згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Значними були зміни, яких зазнало валютне регулювання за роки війни по всій Україні [39].

Серед операцій, за якими банки мають право купувати іноземну валюту з метою проведення окремих валютних операцій, пов'язаних з інвестиційною або підприємницькою діяльністю, можна виділити:

- придбання товарів критичного імпорту;
- наявність окремого дозволу НБУ;
- перерахування коштів іноземному інвестору у зв'язку з виплатою після 1 квітня 2023 року доходу за облігаціями внутрішньої державної позики України. Інші випадки, передбачені Декретом № 18, здебільшого регулюють виплати фізичним особам або окремим галузям у чітко визначених випадках, які загалом не впливають на ведення господарської діяльності.

У зв'язку з цим з 24 лютого 2022 року бізнес може розраховувати на те, що необхідні йому товари будуть включені до переліку товарів критичного імпорту або отримають дозвіл НБУ. Схоже, що процедура отримання дозволу НБУ проходить у кілька етапів, що займає значний час.

Такий дозвіл отримується на кожну окрему операцію і кожного разу вимагає обґрунтування доцільності проведення такої операції під час воєнного стану. Для бізнесу, який проводить сотні транзакцій щодня, цей варіант жодним чином не рятує ситуацію. Крім того, це створить надзвичайне навантаження на НБУ. Тому для здійснення своєї діяльності бізнес, який не

імпортує критичні товари і не може щоразу отримати дозвіл, вдається до пошуку інших способів придбання валютних цінностей та транскордонних переказів. На думку експерта Фісун В., для того, щоб бізнес не займався тіньовими перерахунками, НБУ має розглянути можливість включення товарів, необхідних для функціонування бізнесу та імпортованих з-за кордону, до переліку товарів критичного імпорту або зняття обмежень щодо транскордонні перекази в найближчому майбутньому [39].

Перший заступник глави Нацбанку Катерина Рожкова зазначила, що для зменшення дисбалансу в липні курс гривні до долара одразу подешевшав на 25%. За її словами, після початку війни кількість валюти, що надходить в Україну, значно скоротилася через проблеми з експортом. «Якщо в перші місяці повномасштабної війни експорт і імпорт падали приблизно порівну, то з поступовим відновленням економіки імпорт почав відновлюватися швидше. Крім того, значно зріс обсяг витрат наших громадян – вимушених переселенців за кордон», – зазначив перший заступник голови Нацбанку, зазначивши, що в таких умовах в Україну надходить значно менше валюти, ніж надходить [40]. І держава покриває цю різницю із золотовалютних резервів. Нацбанк не розглядав варіант повернення до класичного плаваючого або ринкового курсу гривні в короткостроковій перспективі, оскільки це могло стати додатковим шоком для національної економіки.

Тому було прийнято рішення про девальвацію гривні. При цьому Нацбанк, як пояснила Катерина Рожкова, враховував як девальваційні очікування, так і «просідання» інших валют (зокрема, країн-партнерів України) по відношенню до долара США. Водночас, з точки зору Національного банку як органу, відповідального за стабільність гривні, додаткові податки на імпорт у нинішніх умовах слід розглядати як заходи щодо посилення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, зменшення відтоку валюти з країни, збалансувати платіжний баланс і скоротити дефіцит бюджету. За розробку податку відповідає Міністерство фінансів, але до цього процесу також залучені фахівці НБУ, враховуючи

потенційно важливу роль банків в адмініструванні такого податку [41] в умовах воєнного стану та економічної турбулентності. Аналізуючи сучасний стан та тенденції функціонування валютного ринку України Макаренко Ю.П. визначає наступні напрями розвитку валютного ринку України: досягнення та підтримання оптимального рівня валютної безпеки держави в сучасних реаліях, зменшення частки запозичень в іноземній валюті та зменшення доларизації кредитів і депозитів банківської сфери. система; перегляд правил валютного контролю; стимулювання підвищення конкурентоспроможності національної валюти – гривні; хеджування валютних ризиків[42, с. 42-49].

Матричну структуру валютного ринку України подано в таблиці 3.1.

Колектив дослідників під керівництвом українського професора А. Дибби визначає наступні заходи щодо покращення функціонування валютного ринку в Україні:

- розширення обігу гривні, тобто підвищення її ліквідності;
- збільшення ринкової інформації про джерела надходження іноземної валюти та її використання, а також про тенденції платіжного балансу;
- розробка інструментів хеджування валютного ринку;
- лібералізація валютного ринку у сфері експортно-імпортних операцій [43, с. 53-62].

Таблиця 3.1

Матрична структура національного валютного ринку в умовах воєнного стану

Зовнішнє середовище	Загрози	Можливості
	<ul style="list-style-type: none"> - Військова агресія рф - Залежність від зовнішніх кредитів - Неякісна макроекономічна політика - Застій в економіці за рахунок впливу пандемії коронавірусу 	<ul style="list-style-type: none"> - Іноземні інвестиції - Вивчення та застосування закордонного досвіду валютного регулювання - Проведення структурних реформ у фінансовій сфері

Продовження таблиці 3.1

Внутрішнє середовище	Слабкі сторони	Сильні сторони
	<ul style="list-style-type: none"> - Низький рівень довіри до НБУ - Недостатня фінансова інклюзивність валютного ринку - Недостатній рівень надійності банківської системи - Нестабільність банківської системи - Недостатність золотовалютних резервів 	<ul style="list-style-type: none"> - Гнучка валютна політика - Наявність інструментів інфляційного таргетування - Підвищення ефективності монетарної політики НБУ - Наявність інструментів швидкого реагування на зміну ринкової кон'юнктури

Рис. 3.3. Інструменти регулювання валютного ринку національної економіки [44]

Основою валютного регулювання є вплив на валютний курс. Зазвичай кожна країна зацікавлена у стабільності національної валюти, адже це забезпечує стабільність як внутрішньої, так і зовнішньої економічної політики. Однак у певних умовах може проводитися політика як на зниження, так і на зростання курсу національної валюти [44, с. 11].

Досліджуючи вплив на стабільність валютного ринку України фіскальної політики, в таблиці 3.2 ми зробили спробу на основі вивченого матеріалу визначити деякі напрями забезпечення макрофінансової та валютно-курсової стабілізації національної економіки.

Таблиця 3.2

Політика, механізми та інструменти валютного регулювання в розрізі різних політик

Види політик в частині валютного регулювання	Зміст та загальна характеристика
Бюджетна політика	<ul style="list-style-type: none"> - посилення фіскальної дисципліни на всіх рівнях бюджетної системи; створення бюджетної стратегії короткострокового бюджетного планування; - скорочення дотацій Пенсійному фонду; - скорочення видатків сектору загального державного управління на величину 0,7-0,8 % від ВВП; - зменшення державних субсидій підприємствам нестратегічного значення; - перетворення видатків на оборону на стимулятор розвитку економіки; - недопущення надмірного нагромадження нерозподілених коштів; - встановлення лімітів граничних обсягів видатків; - нівелювання залежності від політичної кон'юнктури в управлінні державними видатками.

Продовження таблиці 3.2

<p>Податкова політика</p>	<ul style="list-style-type: none"> - зниження податкового навантаження на рівень 29% від ВВП; - інкорпорація податків; - реформування ПДВ, зниження рівня тіншового імпорту; - ефективна боротьба з контрабандою; - деофшоризація фінансових потоків, зменшення кількості податків та квазіплатежів; - запровадження податку на виведений капітал; - зниження рівня трансакційних витрат бізнесу, запровадження системи цифрового урядування; - проведення приватизації майна державних підприємств, які потребують виведення з під контролю кланово-олігархічних груп; - проведення якісних антикорупційних заходів.
<p>Боргова політика</p>	<ul style="list-style-type: none"> - зниження боргового навантаження, перегляд схеми обслуговування ВВП-варантів; - обмеження участі НБУ та комерційних банків у придбанні боргових ЦП; - розроблення фіскальних правил стримування державної заборгованості; - скорочення частки зовнішніх позик у структурі позичкового фінансування дефіциту бюджету з метою зниження валютних ризиків державного боргу; - рефінансування частини зовнішнього боргу за рахунок внутрішніх запозичень; - відмова від ОВДП як основного інструменту обслуговування боргу; - встановлення економічно-обґрунтованої вартості за ОВДП; - диверсифікація валютної структури боргу

Продовження таблиці 3.2

Фіскально-монетарний менеджмент	<ul style="list-style-type: none"> - органічне поєднання цілей та інструментарію боргової, монетарної і фіскальної політики; - визначення функціональних обов'язків, процедур і механізмів координації; - обмін інформацією між Міністерством фінансів, НБУ та Держказначейством; - узгодження дій НБУ та Мінфіну стосовно: регулювання грошової маси; процентної політики; валютної політики; політики управління золотовалютними резервами; політики обслуговування державного боргу та управління бюджетними потоками і балансами; підвищення ефективності управління балансом єдиного казначейського рахунку та операції з регулювання грошово-кредитної системи НБУ.
Девальвація валюти (зниження обігового курсу національної валюти)	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення конкурентоздатності та поліпшення торгівельних позицій країни на світовому ринку; - стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку
Установлення режимів конвертованості валют (здатність до вільного обміну національної валюти на інші валюти)	<ul style="list-style-type: none"> - за режиму повної конвертованості всі суб'єкти валютного ринку мають можливість вільно здійснювати як поточні, так і інвестиційні валютні операції за всіма видами операцій платіжного балансу

Продовження таблиці 3.2

<p>Валютна інтервенція (вплив центрального банку країни на валютний ринок і валютний курс, який здійснюється шляхом купівлі-продажу банком на валютному ринку великих партій іноземної валюти)</p>	<p>- регулює співвідношення на валютному ринку попиту і пропозиції певної валюти, що викликає кореляцію її обмінного курсу. Здійснюється за рахунок офіційних золотовалютних резервів, короткострокових взаємних кредитів центрального банку в національній валюті (“своп”).</p>
<p>Валютні обмеження (тимчасові заходи від кризових явищ регламентують права громадян та юридичних осіб щодо обміну валюти своєї країни на іноземну, а також здійснення інших валютних операцій)</p>	<p>- строк до шести місяців з можливістю пролонгації; - вводяться на підставі рішення Ради фінансової стабільності</p>
<p>Зміна облікової ставки (вплив на курсові співвідношення)</p>	<p>- підвищення облікових ставок Національного банку призводить до зростання (завдяки підвищеному попиту) курсу валюти, а скорочення – до зниження курсу.</p>
<p>Ревальвація валюти (підвищення курсу національної валюти)</p>	<p>- стримування попиту на внутрішньому ринку і стимулювання товарного імпорту та припливу інвестицій.</p>
<p>Стрес-тестування</p>	<p>- кількісна оцінка валютного ризику з метою регулювання стійкості розвитку валютного ринку.</p>

Продовження таблиці 3.2

Формування валютної політики суб'єктів	- моніторинг і управління кредитними ризиками з метою регулювання стійкості розвитку валютного ринку.
Управління золотовалютними резервами	- формування резервів, у т.ч. за рахунок обов'язкового продажу валюти експортерами.
Девізна валютна політика	- регулювання валютного курсу шляхом купівлі та продажу іноземної валюти.
Регулювання платіжного балансу	- використовуються експортні субсидії, митні тарифи, податкові пільги, система множинних валютних курсів.

Особливо актуальним є пошук ефективних механізмів розвитку валютного ринку в післявоєнний період. Він має враховувати перспективи потенційного членства України в ЄС та створення програм і фондів післявоєнної відбудови. Ключовою проблемою післявоєнної відбудови є виявлення факторів впливу на валютний курс, використання механізмів регулювання, які забезпечують як свободу валютного ринку, так і його здатність підтримувати фінансову стабільність.

Аналізуючи практичний досвід в умовах воєнного стану, доцільно надати такі рекомендації щодо післявоєнної відбудови з метою забезпечення ефективності національного валютного ринку:

- лібералізація валютного ринку з метою залучення іноземних інвестицій та забезпечення конкурентоспроможності національного бізнесу;
- запровадження механізмів довгострокового рефінансування банків;
- з метою запобігання девальвації доцільно запровадити обмежені регуляторні механізми регулювання валютного ринку на перших етапах відновлення шляхом використання резервів Національного банку та зменшення амплітуди курсових коливань;
- робота з міжнародними партнерами щодо зменшення боргового навантаження [45, с. 138–142];

- знизити рівень доларизації української економіки за рахунок підвищення привабливості гривневих активів;
- удосконалити правила роботи учасників ринку та дотримуватися чітких принципів і процедур;
- удосконалити структуру внутрішнього ринку з урахуванням світової практики та запровадити нові види міжнародних розрахунків;
- забезпечити стабільність нормативно-правової бази НБУ;
- посилити роботу з моніторингу валютних ризиків, удосконалити механізми контролю та протидії спекуляціям, застосувати процедури запобігання валютним ризикам та попередити формування інших дисбалансів, пов'язаних із здійсненням капітальних операцій в іноземній валюті;
- стимулювання експорту та забезпечення платіжного балансу;
- оптимізувати механізм співвідношення попиту на національну та іноземну валюту, який має передбачати спрямування потоків гривні насамперед до реального сектору економіки; вагомими важелями повинні бути інструменти фінансової політики [46, с. 4].

У підсумку слід зазначити, що в умовах воєнного стану національна економіка відчуває волатильність курсу української валюти. Це призводить до зменшення інвестицій та експорту, соціально-економічної деградації та зuboжіння населення. Валютне регулювання з боку держави є об'єктивною економічною необхідністю, зумовленою міжнародною економічною інтеграцією України у світове співтовариство та пов'язаною з міжнародною виробничою кооперацією та розширенням міжнародної торгівлі, що тягне за собою процес концентрації та централізації капіталу за межами національного кордонів. Режим роботи всіх видів валюти в країні є потужним фактором подальшого інноваційного та цифрового розвитку економіки. Коливання валютних курсів у воєнний час мають багатоаспектний і потужний вплив як на національні економіки, так і на світову економіку, тому проблема стабілізації обмінного курсу валют потребує подальших поглиблених

досліджень науковців і практиків як українських, так і світових фінансистів і практиків.

Впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій є ключовим завданням для ефективного управління ризиками та оптимізації фінансових операцій в умовах міжнародних відносин. Ось кілька сучасних інструментів та механізмів, які можна врахувати при здійсненні валютних операцій:

1. Електронні торговельні платформи:
 - Використання електронних торговельних платформ дозволяє здійснювати валютні операції в режимі реального часу та отримувати доступ до ринків у будь-який час. Це спрощує та прискорює процес укладання угод та підвищує точність валютних розрахунків.
2. Автоматизовані системи управління ризиками:
 - Використання програмних рішень для автоматизації процесів управління валютними ризиками дозволяє швидше виявляти та реагувати на потенційні ризики, а також ефективно впроваджувати стратегії захисту від них.
3. Блокчейн-технології для міжнародних платежів:
 - Використання блокчейн-технологій для міжнародних платежів дозволяє забезпечити швидкі та безпечні транзакції, а також скорочує час та витрати на проведення фінансових операцій.
4. Використання фінансових технологій (FinTech):
 - Використання новітніх фінансових технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних та розумний аналіз ризиків, може значно поліпшити прогнозування валютних коливань та сприяти прийняттю обґрунтованих рішень.
5. Спеціалізовані фінансові продукти:
 - Використання спеціалізованих фінансових інструментів, таких як валютні опції, ф'ючерси та інші деривативи, дозволяє ефективно управляти валютними ризиками та захищати підприємство від негативних коливань.

6. Віртуальні валюти та стейблкойни:

- Використання віртуальних валют або стейблкойнів може стати ефективним інструментом для проведення міжнародних транзакцій, зменшуючи витрати на конвертацію валют та швидко переводячи кошти.

7. Інтербанківські системи та кореспондентські відносини:

- Розширення інтербанківських систем та кореспондентських відносин може забезпечити більше можливостей для ефективного здійснення валютних операцій та покращити умови їх проведення.

Впровадження цих сучасних інструментів та механізмів дозволяє підприємствам активно відстежувати, управляти та зменшувати валютні ризики, що є важливим для успішної оптимізації фінансових операцій в умовах глобалізації.

3.2. Стратегії управління ризиками при здійсненні валютних операцій

Першим кроком до управління валютними ризиками в структурі банку є встановлення лімітів на валютні операції. Наприклад, дуже поширені такі види лімітів:

- ліміти по іноземним державам (встановлюються максимально можливі суми для операцій протягом дня з клієнтами та контрагентами в розмірі з кожної конкретної країни);

- ліміти на операції з контрагентами та клієнтами (встановлюється максимально можлива сума операцій для кожного контрагента, клієнта або типів клієнтів);

- ліміт інструментів (встановлення обмежень щодо інструментів і валют, що використовуються при укладанні угод, із визначенням переліку валют і торгових інструментів, можливих для торгівлі);

- встановлення лімітів для кожного дня та кожного дилера (зазвичай встановлюється розмір максимально можливої відкритої позиції для

торгованих іноземних валют, який можна перенести на наступний робочий день для кожного конкретного дилера та кожного конкретного інструменту);

- ліміт збитків (встановлюється максимально можливий розмір збитку, при досягненні якого всі відкриті позиції повинні бути закриті зі збитками).

У деяких банках цей ліміт встановлюється на кожен робочий день або окремий період (зазвичай один місяць), в деяких банках він поділяється на окремі види інструментів, а в деяких може встановлюватися також для окремих дилерів.

Крім лімітів, у світовій практиці використовуються такі методи зниження валютних ризиків:

- взаємозаліку купівлі-продажу валюти за активом і пасивом, так званий метод «matching», коли шляхом вирахування надходжень валюти із суми її відпливу банк має можливість впливати на їх розмір і, відповідно, на свої ризики. ;

- використання методу «нетінг», який полягає в мінімізації кількості валютних операцій шляхом їх консолідації. Для цього в банках створюються підрозділи, які координують прийом заявок на купівлю-продаж іноземної валюти;

- отримання додаткової інформації шляхом закупівлі інформаційних продуктів спеціалізованих компаній в режимі реального часу відображають рух валютних курсів і актуальну інформацію;

- щоденне ретельне вивчення та аналіз валютних ринків [47].

І, звичайно, хеджування використовується для обмеження валютних ризиків. Одним із недоліків загального хеджування (тобто зменшення всіх ризиків) є досить значні загальні витрати на комісійні та опціонні премії. Вибіркове хеджування можна розглядати як один із способів зниження загальних витрат.

Іншим способом є страхування ризиків лише після того, як ставки або ставки змінюються до певного рівня. Можна припустити, що компанія певною мірою може протистояти несприятливим змінам, але коли вони

досягають допустимої межі, позицію слід повністю хеджувати, щоб запобігти подальшим збиткам. Такий підхід дозволяє уникнути витрат на страхування ризиків у ситуаціях, коли обмінні курси чи процентні ставки залишаються стабільними або змінюються у сприятливому напрямку [48].

Ще одним методом управління валютним ризиком є аналіз руху курсів валют. Такий аналіз буває фундаментальним і технічним. Фундаментальний аналіз руху курсів валют заснований на припущенні, що основні зміни курсів відбуваються під дією макроекономічних чинників розвитку економік країн-емітентів валюти. Аналітики, зараховують себе до фундаменталістів, уважно відслідковують на регулярній основі базові показники макроекономічного розвитку окремих країн і прогнозують руху курсів валют у довгостроковій перспективі. Для прогнозу руху цих курсів валют звичайно аналізуються зміни базових показників і курсу іноземних валют. Технічний аналіз заснований на положенні про те, що макроекономічні показники в короткостроковій і середньостроковій перспективі мало відбиваються на рухах курсів валют. Більше того, курси валют можна з винятковою точністю прогнозувати тільки за допомогою методу технічного аналізу, основою якого є математична система.

Технічний аналіз простежує тенденцію коливань курсів валют і дає сигнали до купівлі та продажу.

Управління ризиками при здійсненні валютних операцій важливо для фінансової стійкості підприємства та мінімізації можливих втрат через валютні коливання. Ось декілька стратегій управління ризиками в цьому контексті:

1. Фінансовий аналіз і прогнозування:
 - Ретельно вивчайте фінансовий стан компанії та ринкові умови для розуміння потенційних валютних ризиків. Аналізуйте тенденції валютних курсів і прогнозуйте їхні можливі зміни.
2. Використання форвардних угод:

- Укладання форвардних угод дозволяє зафіксувати поточний валютний курс для майбутніх транзакцій, зменшуючи тим самим ризик валютних коливань.

3. Опції на валютні операції:

- Використовуйте валютні опції, які надають право, але не зобов'язують купити чи продати валюту за певний курс. Це дозволяє захистити від негативних коливань та забезпечити можливість вигідного використання сприятливих рухів курсів.

4. Диверсифікація валютних ризиків:

- Спробуйте здійснювати операції в різних валютах, щоб зменшити загальний валютний ризик. Диверсифікація може забезпечити більшу стабільність у випадку коливань курсів однієї валюти.

5. Навчання та консультування персоналу:

- Забезпечте, що персонал, що відповідає за валютні операції, має достатні знання та розуміння ризиків. Проводьте навчання та інформуйте про зміни валютного середовища та стратегії управління ризиками.

6. Моніторинг та аналіз результатів:

- Регулярно моніторте і аналізуйте результати валютних операцій. Визначайте ефективність застосованих стратегій та готуйтеся адаптувати їх у відповідь на зміни у фінансовому середовищі.

7. Створення політики управління ризиками:

- Розробляйте чітку політику управління ризиками, включаючи правила, процедури та обмеження, щоб стандартизувати підходи до управління валютними ризиками.

Ці стратегії допоможуть підприємствам зменшити вплив валютних ризиків та ефективно управляти фінансовими операціями в умовах міжнародної торгівлі.

3.3. Рекомендації для підвищення ефективності організації валютних операцій та розрахунків

Як показала практика, вітчизняні банки, що працюють у системі валютних відносин, хоч і нарощують останніми роками обсяги валютних операцій, але якщо брати до уваги їхню діяльність на валютному ринку, то ситуативний характер і неузгодженість дій очевидні, як і не визначеної стратегії розвитку. Процеси інтеграції та лібералізації у світовому масштабі, які не оминають Україну, а особливо її банківську систему щодо іноземної валюти, з одного боку, а з іншого – невідповідність національної економіки міжнародним стандартам, відсутність валютних ресурсів на валютному ринку України в умовах економічної та політичної нестабільності країни, що супроводжується труднощами прогнозування та зростанням ризиків, особливо валютних, для вітчизняних банків необхідно сформулювати власну стратегію валютної діяльності, яка б враховувати внутрішні умови та можливості кожного банку щодо здійснення валютних операцій і коригувати їх відповідно до зовнішніх факторів. Тому вважаємо за доцільне акцентувати увагу на необхідності розробки та реалізації власного бачення ефективної валютної політики комерційного банку, виходячи з його загальної мети та орієнтирів на валютному ринку серед інших банків та інших учасників ринку через створення та впровадження механізму валютної діяльності.

Таким чином, запропонований нами механізм організації ефективної валютної діяльності банку повинен включати кілька блоків, кожен з яких відобразатиме комплекс і послідовність дій, спрямованих на забезпечення успішного здійснення банком валютної діяльності (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Механізм організації ефективної системи операцій з іно валютою [49]

Так як основними критеріями ефективності проведених банком валютних операцій є діапазон проведених валютних операцій; рівень прибутковості та ризику здійснення валютних операцій; якість обслуговування клієнтів при здійсненні валютних операцій, що залежить від технічного оснащення банку і рівня кваліфікації його співробітників, а також особливостей побудови ділових відносин між банком та його клієнтами; якість організації всіх процесів, пов'язаних з валютними операціями, то ми вважаємо, що механізми ефективної валютної діяльності повинні складатися з наступних елементів (рис. 3.5) [49].

Зупинимось більш детально на Блоці аналітичних досліджень. Банк повинен скласти плани щодо подальшої організації валютної діяльності, особливо в умовах сучасного розвитку валютного ринку України, на основі оцінки поточного рівня своїх валютних послуг та виявлення факторів, що впливають на нього. Саме тому Блок аналітичних досліджень, покликаний проаналізувати сучасний стан валютної діяльності банку та рівень його рентабельності, визначати вагу валютних операцій у досягненні банком загальних стратегічних цілей.

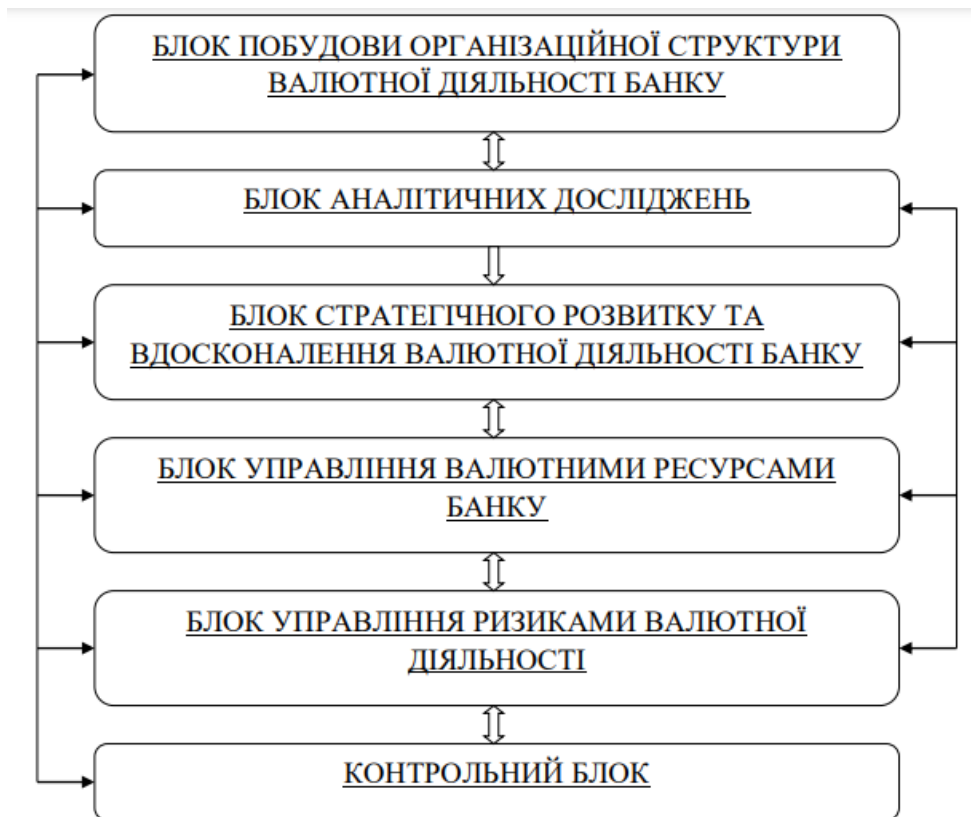

Рис. 3.5. Механізм організації ефективної валютної діяльності банку

[49]

Для визначення частки активів і пасивів в іноземній валюті в їх загальній масі, визначення динаміки змін показників та величини їх абсолютного приросту, визначення частки доходів від валютних операцій у величині сукупного доходу та для аналізу масштабів та динаміки зростання валютних курсів ми пропонуємо використовувати відомі формули, наведені у додатку Б.

Важливим моментом у вивченні валютної діяльності є її структурний аналіз, який може здійснюватися за такими напрямками: за активами та пасивами, за типом валют, за типом клієнта, за типом валютної операції.

Визначення частки грошових коштів в іноземній валюті, в перерахунку на активи та пасиви банку, характеризуватиме обсяг валютних операцій та їх частку у загальній масі. На їх основі можна зробити порівняльний аналіз діяльності інших комерційних банків і, таким чином, визначити своє власне місце на валютному ринку та роль валютних операцій у банківському

процесі. Структура та розмір обороту в перерахунку на валюти вказують, яким валютам віддається перевага в валютних операціях. Аналізуючи склад клієнтів, банк може класифікувати їх за багатьма ознаками, такими як місце проживання, право власності та розмір (фізичні особи, юридичні особи, VIP-клієнти, корпоративні підприємства, малий та середній бізнес, інші банки та фінансові установи), сфера їх діяльності, ступінь ризику, рівень рентабельності співпраці з ними. Це дозволить більш глибоко визначити потреби різних груп клієнтів та пріоритетність співпраці з ними, виділивши цільову та найбільш привабливу серед них.

Проаналізувавши внутрішні показники валютних та зовнішніх умов, комерційний банк може зробити висновок про ефективність та стабільність своєї валютної діяльності, визначити, чи відповідають його валютні операції сучасним потребам клієнтів, порівняти свою валютну діяльність з іншими банками, оцінити власну діяльність і положення на валютному ринку. Важливим моментом аналізу ефективності валютних операцій є визначення співвідношення їх прибутковості та рентабельності, для цього можна використовувати відомі формули (додаток В).

Важливим моментом є аналіз можливих валютних ризиків. Банк повинен бути зацікавлений у створенні комплексної системи управління ризиками, що впливає з валютної діяльності, яка б забезпечила надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх їх типів на всіх рівнях та підрозділах банку, а також визначала їх вплив на інші банківські ризики та вирішувала конфлікт між потребою оптимізувати дохід та мінімізувати ризик.

Тому для визначення ризикованості власної валютної діяльності банку, ми пропонуємо методичний підхід до визначення інтегрального рівня ризиків у валютній діяльності, який буде включати кілька етапів (додаток Г). Відповідно до запропонованого підходу пропонуємо якісну оцінку рівня ризиків валютної діяльності здійснювати з використанням методу експертних оцінок із залученням компетентних банківських фахівців. Показник, що

показує якісну оцінку ризиків валютної діяльності для і-їй групі ризиків пропонується визначати за формулою:

$$C_i = k_1 \cdot C_1 + k_2 \cdot C_2 + \dots + k_p \cdot C_p$$

де C_i - зведений показник, що показує якісну оцінку І-ї групи ризиків у валютній діяльності,

k_1, k_2, \dots, k_p - вагові коефіцієнти для якісної оцінки валютних ризиків,

C_1, C_2, \dots, C_p - часткові показники ризиків валютної діяльності, для яких кількісна оцінка не можлива.

Вагові коефіцієнти для якісної оцінки ризиків у валютній діяльності пропонується визначати методом експертної оцінки на основі рангових даних і суми рангів за формулою:

$$k_i = \sum_{i=1}^p R_i / S_{Ri}$$

де k_i - ваговий коефіцієнт для якісної оцінки і-го виду валютного ризику;

R_i - ранг (кількість балів) впливу І-го виду ризику на валютну діяльність;

S_{Ri} - сума рангів впливу р-го типу ризику на валютну діяльність в цілому;

p - кількість видів ризиків, що підлягають якісній оцінці.

Сума рангів впливу І-го виду ризику на валютну діяльність дорівнює сумі кількості балів, присвоєних експертами кожному виду ризику. Для цього було проведено ранжування по зниженню рейтингів, представлених кожним експертом. Кожна оцінка описується числом натурального ряду. Цифрі один присвоюється максимально можлива оцінка, а p – мінімальна. Крім того пропонуємо використовувати комплексний підхід до оцінки валютних ризиків, суть якого полягає у визначенні інтегрального рівня валютних ризиків в цілому за такою формулою:

$$I_{РВД} = \sum_{i=1}^p k_i \cdot C_i + \sum_{j=1}^n k_j \cdot O_j$$

де k_i, k_j - вагові коефіцієнти для якісної та кількісної оцінки валютних ризиків відповідно;

p – кількість видів ризиків, що підлягають якісній оцінці;

n – кількість видів ризиків, що підлягають кількісній оцінці;

C_i - коефіцієнт (або узагальнюючий показник), що показує якісну оцінку валютних ризиків;

O_j - коефіцієнт (або узагальнюючий показник), що показує кількісну оцінку валютних ризиків.

$$O_j = k_1 \cdot O_1 + k_2 \cdot O_2 + \dots k_n \cdot O_n$$

Запропонована нами методика забезпечить успішне управління ризиками при здійсненні валютних операцій і полегшить вивчення їх впливу не лише на тенденції розвитку валютних послуг, а й на інші аспекти діяльності банку: на структуру та якість активів і пасивів, на рентабельність та фінансові показники діяльності банку в цілому. Таким чином, це оптимізує застосування комплексу заходів щодо мінімізації ризиків валютної діяльності та їх впливу на інші категорії ризиків.

Слід зазначити, що завдання, зазначені у блоках механізму ефективної валютної діяльності, є взаємозалежними, взаємообумовленими та постійними: контролюючи виконання певного виду валютної операції, банк проаналізує, чи не відхиляються фактичні показники від запланованих, складатиме нові програми та орієнтири, буде постійно контролювати ефективність використання валютних ресурсів та управління ризиками, що в кінцевому підсумку підвищить ефективність діяльності комерційного банку в системі організації валютних відносин.

Завдання механізму організації ефективної валютної діяльності кожного банку можуть відрізнятись, залежно від його загальної стратегії розвитку, масштабу та спрямованості, проте, ми вважаємо, що кожен банк може розробити його як окремий внутрішній банківський документ, затверджений керівництвом та приймати ряд інших важливих положень про реалізацію основних завдань, що виникають в процесі здійснення валютної діяльності.

Висновки до розділу 3

Впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій є ключовим елементом для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності фінансових трансакцій. Розробка та впровадження новітніх технологій дозволяє пристосовуватися до швидкозмінюючогося ринкового середовища та покращувати якість обслуговування.

Розробка ефективних стратегій управління ризиками є важливою складовою успішної валютної діяльності. Аналіз ризиків та їхнє компетентне управління дозволяють зменшити ймовірність виникнення фінансових втрат та забезпечують стабільність валютних операцій.

Рекомендації для підвищення ефективності організації валютних операцій та розрахунків базуються на результатах аналізу та впровадженні сучасних технологій і стратегій управління ризиками. Вони включають в себе оптимізацію процесів, підвищення кваліфікації персоналу та постійне вдосконалення системи контролю за валютними операціями. Такі заходи спрямовані на створення стійкої та ефективної системи валютних операцій, готової відповідати вимогам сучасного ринкового середовища.

ВИСНОВКИ

Поняття та класифікація валютних операцій відіграють важливу роль у фінансовій сфері. Валютні операції – це обмін валютами між суб'єктами господарювання та фінансовими установами. Їх класифікація ґрунтується на різноманітних критеріях, таких як цільове призначення, часові рамки, об'єм операцій тощо. Валютні операції можуть бути торговельними, інвестиційними, арбітражними тощо. Ця класифікація дозволяє розуміти різноманітні аспекти валютних операцій та ефективно управляти фінансовими ресурсами. Зрозуміння цих понять є ключовим для успішного функціонування сучасного фінансового ринку та сприяє стабільності та розвитку економіки.

Міжнародні стандарти валютних розрахунків визначають уніфіковані принципи та правила для проведення фінансових операцій між різними країнами. Вони сприяють зменшенню ризиків, пов'язаних із валютними операціями, та сприяють підтримці стабільності світового фінансового ринку. Стандарти допомагають підвищити ефективність та прозорість міжнародних транзакцій, а також сприяють розвитку глобальної економіки. Впровадження цих стандартів сприяє покращенню співпраці між країнами та забезпеченню довіри валютним ринкам.

Основні принципи та механізми валютних розрахунків з іноземними партнерами визначають ефективність та безпеку міжнародних фінансових операцій. Ключовими принципами є конвертованість валюти, стабільність обмінного курсу, дотримання правил та обмежень міжнародних фінансових угод. Механізми включають в себе використання банківських систем, електронних платіжних систем, а також валютних ф'ючерсів та опціонів. Забезпечення диверсифікації ризиків та врахування валютних коливань є важливими аспектами управління міжнародними фінансами. Гнучкість та адаптивність до змін на світових валютних ринках є ключовими для успішного ведення бізнесу з іноземними партнерами.

Валютні операції несуть за собою ризики, які можуть впливати на фінансову стійкість та прибутковість підприємства. Основні ризики включають валютний ризик, процентний ризик та кредитний ризик. Валютний ризик виникає внаслідок змін обмінних курсів, що може призвести до збитків у випадку небажаних коливань. Процентний ризик пов'язаний зі змінами процентних ставок, що впливають на вартість боргових зобов'язань. Кредитний ризик пов'язаний з можливістю неплатоспроможності контрагентів.

Ефективне управління цими ризиками включає ретельний аналіз ринкових умов, використання фінансових інструментів, таких як форвардні угоди та опціони, для зниження валютного ризику, а також вдосконалення стратегій управління портфелем та диверсифікації активів для зменшення процентного ризику. Крім того, важливо встановлювати ефективні системи контролю та внутрішнього аудиту для постійного моніторингу та оцінки ризиків.

Валютні операції вимагають уважного аналізу та обережного управління, щоб забезпечити стійкість фінансового стану підприємства в умовах непередбачуваних змін на фінансових ринках.

Аналіз поточного стану валютних операцій та розрахунків на ринку вказує на ряд ключових тенденцій. Спостерігається стійка нестабільність валютних курсів, що впливає на ризики для учасників ринку. Зауважується зростання обсягів валютних операцій, що свідчить про активізацію міжнародної торгівлі та інвестицій.

Оцінка ефективності механізмів валютних розрахунків з іноземними партнерами вказує на важливість правильного вибору таких механізмів для успішного здійснення міжнародних фінансових операцій. Валютні розрахунки взаємодії з іноземними контрагентами мають великий вплив на фінансову стабільність та ефективність бізнесу.

Ефективні механізми валютних розрахунків забезпечують низькі ризики зміни валютних курсів, зменшують витрати на операційні витрати та підвищують загальну конкурентоспроможність компаній. Кращі практики включають в себе використання захисту від курсових коливань, оптимальний вибір валют для операцій, а також вдосконалення технологічних рішень для автоматизації процесів.

Важливо також враховувати політичні та економічні фактори при розробці стратегій валютних розрахунків. Успішні механізми враховують глобальні тенденції, регуляційні вимоги та потенційні ризики.

Загалом, правильно організовані механізми валютних розрахунків є ключовим елементом міжнародного бізнесу, сприяючи стабільності, ефективності та конкурентоспроможності компаній на глобальному ринку.

Виявлені проблеми та обмеження у сфері валютних розрахунків свідчать про необхідність системних реформ. Недоліки включають валютні ризики, недостатню прозорість та високі комісії. Запровадження ефективних заходів для зниження ризиків та підвищення ефективності валютних операцій є критичним для стабільності фінансової системи.

Системний аналіз факторів, що впливають на валютні операції, дозволяє визначити та оцінити ключові елементи валютного середовища. Переважність таких факторів, як економічні умови, політична стабільність та глобальні ринкові тенденції, визначає успішність валютних операцій. Результати аналізу дозволяють розробити ефективні стратегії управління ризиками та оптимізації прийняття рішень у сфері обміну валют.

Впровадження сучасних інструментів та механізмів валютних операцій сприяє підвищенню ефективності фінансових процесів, зменшенню ризиків і покращенню конкурентоспроможності. Це дозволяє бізнесу більш швидко та точно управляти валютними ресурсами, а також забезпечує надійний захист від коливань валютних курсів. В результаті валютні операції стають більш

доступними та прозорими, сприяючи загальному розвитку фінансового сектору.

Ефективна стратегія управління ризиками валютних операцій є ключовим елементом фінансового успіху компанії. Забезпечуючи захист від негативних валютних коливань, вона сприяє стабільності та підвищує конкурентоспроможність. Серед ключових аспектів стратегії важливо враховувати аналіз ринкових тенденцій, використання фінансових інструментів для хеджування, а також постійний моніторинг та адаптація до змін у глобальному фінансовому середовищі.

Для підвищення ефективності організації валютних операцій та розрахунків рекомендується вдосконалити систему моніторингу валютного ринку, впроваджувати сучасні технології для автоматизації процесів, забезпечувати регулярне навчання персоналу з питань валютного обігу та удосконалення внутрішніх процедур контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белінська Я.В. Практичні аспекти управління валютними ризиками. *Фінанси та кредит*. 2003 № 11. С.17-21.
2. Божидарнік Н.В., Божидарнік Т.В. Божидарнік. К. Валютні операції: [підручник]: Центр учбової літератури, 2013. 698 с.
3. Боришкевич О. Валютне кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Банківська справа*. К., 2013. 16 с.
4. Джавага А. В. Валютна правосуб'єктність, поняття і ви ди суб'єктів валютних правовідносин. *Адміністративне право та процес*. 2014. № 4. С. 175–184.
5. Шкарупи В. К., Коломоєць Т. О. Фінансове право України: навч. посіб. / [В. К. Шкарупа, І. О. Сквирський, Т. О. Коломоєць та ін.]. К.: Істина, 2007. 256 с.
6. Чирка Д.М. Валютні операції як основа валютного ринку. *Економічний аналіз*. 2010. № 7. С. 129-132.
7. Шевчик О. С. Валютні операції, як об'єкт валютного контролю. *Форум права*. 2012. № 2. С. 763–768. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12socovc.pdf>.
8. Бутинець Ф. Ф. / [Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей, В. М. Пархоменко] *Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]*; під ред. Ф. Ф. Бутинець. Житомир: ПП «Рута», 2002. 544 с.
9. Волкова І.А., Калініна О. Ю. *Бухгалтерський облік у банках: навч. посіб. 2-ге вид.*: Центр учбової літератури, 2011. 520 с.
10. Волкова І.А. Розрахунки іноземною валютою та їх облік в зовнішньоекономічній діяльності підприємств України. *Сталий розвиток економіки*. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2011. № 7. С.184-187.
11. М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пудовкіна [та ін.]; за заг. ред. М.І. Савлука *Гроші та кредит: [підручник]*; 3-є вид. К.: КНЕУ, 2002. 598 с.

12. Стремецька Н.М. Методи управління валютним ризиком банку. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_2/106-112.pdf.
13. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2010. 263 с.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 134 «Фінансові інструменти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-12#Text>.
15. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. *Modern Economics*. 2020. No 22 (2020). С. 6–12. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V22\(2020\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-01).
16. Дідур С. В., Глухова В. І., Козирева А. В., Кравченко Х. В. Аналіз та оцінка валютних ризиків банку. *Modern Economics*. 2022. No 35 (2022). С. 56–64. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V35\(2022\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V35(2022)-09).
17. Ребрик М.А. Управління структурними компонентами валютного ризику банку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція: збірник наукових праць. Львів, 2012. Вип. 2 (76). С. 310–316.
18. Вахненко Т. Визначальні фактори формування обмінних курсів. *Вісник Національного банку України*. 2019. No 8. С. 31–36.
19. Костюченко О. А. Правові засади валютного регулювання в Україні: навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. С. 48.
20. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підручник К.: «Хай-Тек Прес», 2010. 608 с.
21. Міщенко В.І. /Н.Г. Слав'янська. Банківські операції: [підручник] К.: Знання, 2006. 727 с.
22. А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Т.В. Кривов'яз та ін. Облік і аудит у банках: підручник; за заг. ред. проф. А.М. Герасимовича. К.: КНЕУ, 2004. – 536 с.

23. Реверчук С. К., Іршак С.; Прогнозування розвитку банківської діяльності в Україні: монографія, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 255 с.

24. Сисюк, С. В. Курсові різниці та балансова вартість іноземної валюти: особливості обліку та визначення. Збірник наукових праць ЧДТУ. випуск 25 (частина 1). 2010. С. 66-70.

25. Скоморович І.Г. Банківські операції навч. посібник. Львів: Магнолія. 2006 , 2010. 482 с.

26. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок: [навч. посіб.]. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 384 с.

27. Сова О.Ю. Стабілізаційні механізми регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України: зб. матер. наук.-практ. конференції, 29-30 жовтня 2015 р. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 184-187.

28. Латковський П. П. Питання валютного нагляду в реаліях військової агресії / Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»: у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) За заг. Ред. С. В. Ківалова. Одеса: Гельветик»,2022. Т. 2. С. 57-59. URI: <https://hdl.handle.net/11300/19449>.

29. Онищенко В. Обмеження валютних операцій в умовах воєнного стану. Головбух. 9 червня, 2022. <https://buhplatforma.com.ua/article/9386-obmejennya-valyutnih-operatsy-v-umova-h-vonnogo-stanu>.

30. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 No 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

31. Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями. Постанова Правління Національного банку України

від 2 січня 2019 року No 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19#n24>

32. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року No 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#n5>.

33. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

34. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року No 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

35. Бурковська А.В., Лункіна Т.І. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції в сучасних умовах: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 108 с.

36. Сомик А.В. Доларизація економіки України. Ефективна економіка, 2017. С.8

37. Звіт про виконання Плану роботи Державної податкової служби України на 2021 рік. Голова ДПС України Т. Кірієнко від 7.02.2022. 136 с. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/396505.html>.

38. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління НБУ від 24.02.2022 року № 18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/pb22027?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.243876037.1307718707.1659965909-938184788.1643392100.

39. Фісун В. (2022). Новації валютного регулювання від НБУ: як це вплине на бізнес? Ligazon, 27 травня 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211521_novats-valyutnogo-regulyuvannya-vd-nbu-yaktse-vpline-na-bznes.

40. Миленко В. (2022). Рожкова пояснила, чому Нацбанк одномоментно обвалив гривню на 25%. *Glavcom*, 6 серпня 2022. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/rozhkova-pojasnila-chomu-natsbankodnomomentno-obvaliv-hrivnju-na-25-866062.htm>.

41. У НБУ підтримали ідею запровадження податку у розмірі 10% на купівлю валюти. *Minfin*, 6 серпня 2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/08/06/90052422/>.

42. Макаренко Ю.П., Вітер К.О. (2022). Аналіз сучасного стану та тенденцій функціонування валютного ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*, 2. 42–49.

43. Диба О., Змійчук А., Мироненко Г. (2014). Еволюція валютного ринку України. *Ринок цінних паперів України*, 9–10. 53–62.

44. Козакевич О.Р. (2019). Фіскальна політика у забезпеченні стабільності валютного ринку України: дис. к.е.н.: спец. 08.00.08 Гроші, фінанси і кредит. Львів. 248 с.

45. Чернишова О.Б., Степанова Д.С., Філон М.М. (2022). Перспективи розвитку валютного ринку в Україні. *Підприємництво та інновації*, Вип. 23. 138–142.

46. Богацька Н.М. (2018). Регулювання валютного ринку національним банком України. *Ефективна економіка*, 3. 1–5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/42.pdf.

47. Завора Т.М. (2021). Принципи валютного регулювання в Україні. *Reposit*. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/224/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B4%201.pdf.

48. Лапчук Б.Ю. (2008). Валютна політика: навч. посіб. Київ: Знання. 212 с.

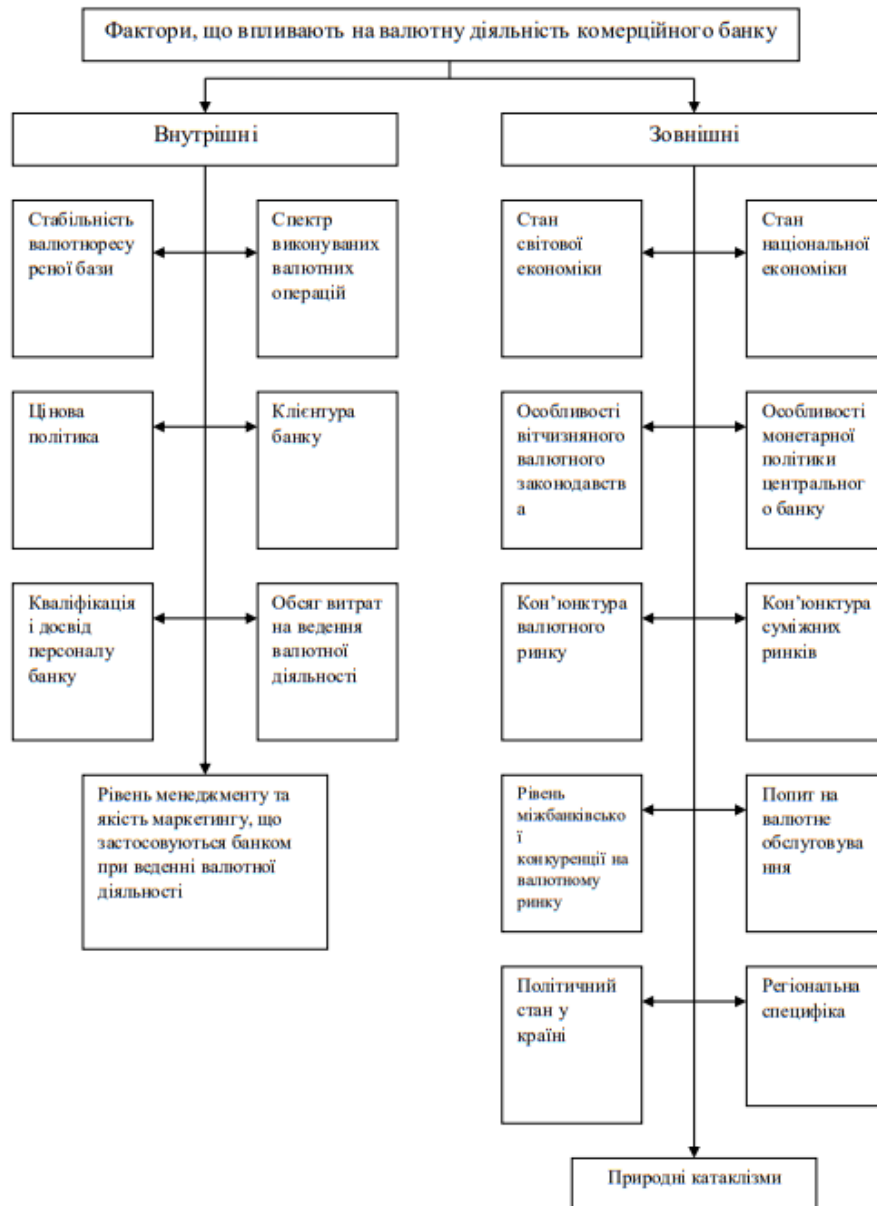
49. Ющенко В.А. Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти: навч. підручник / за ред. В.А. Ющенка. К.: 2010. Т. 1, 2. 94 с.

ДОДАТКИ
Додаток А

№	Вид операції	Відображення в бухгалтерському обліку	
		Дебет	Кредит
1	На дату операції: На суму іноземної валюти та банківських металів до отримання	9200 «Валюта та банківські метали до отримання на умовах спот»	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»
2.	На суму національної валюти до відправлення	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»	9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»
3. Банк між датою операції та датою розрахунку відображає переоцінку активів, що придбаваються, як різницю між вартістю активу за офіційним курсом гривні до іноземних валют та його вартістю за курсом купівлі згідно з договором			
	у разі позитивного результату переоцінки	3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»	6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»
4.	у разі від'ємного результату переоцінки а) зворотні проводки на суму купленої іноземної валюти	6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»
		9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»	9200 «Валюта та банківські метали до отримання на умовах спот»
	б) зворотні проводки на суму проданої національної валюти та банківських металів	9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»
	в) визнання (придбання) іноземної валюти та банківських металів	1500 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот» 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

г) припинення визнання (перерахування) проданої національної валюти	3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»	1200 «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України» 1500 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот» 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»
д) закриття дебіторської, кредиторської заборгованості і визнання результату від купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»	3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»
е) одночасно банк на суму різниці між вартістю купленої іноземної валюти та банківських металів за офіційним курсом гривні до іноземних валют і вартістю за курсом купівлі у разі позитивної різниці між гривневим еквівалентом купленої іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та її вартістю за курсом купівлі у разі від'ємної різниці	3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»	6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Додаток Б

Додаток В

Аналіз та оцінка валютної діяльності комерційного банку

№ за/п	Показник	Формула для розрахунку
1	Частка валютних активів (Чва)	$Чва = \frac{\text{Валютні активи}}{\text{Активи, всього}}$
2	Частка валютних зобов'язань (Чвз)	$Чвз = \frac{\text{Валютні зобов'язання}}{\text{Зобов'язання, всього}}$
3	Темпи зростання валютних активів (Тв.а.)	$Тв.а. = \frac{\text{ВА на кінець періоду}}{\text{ВА на початок періоду}}$
4	Темпи зростання валютних зобов'язань (Тв.з.)	$Тв.з. = \frac{\text{ВЗ на кінець періоду}}{\text{ВЗ на початок періоду}}$
5	Темпи приросту валютних активів (Δ Тв.а.)	$\Delta Тв.а. = \frac{\text{ВА на кінець періоду} - \text{ВА на початок періоду}}{\text{ВА на початок періоду}} \times 100\%$
6	Темпи приросту валютних зобов'язань (Δ Тв.з.)	$\Delta Тв.з. = \frac{\text{ВЗ на кінець періоду} - \text{ВЗ на початок періоду}}{\text{ВЗ на початок періоду}} \times 100\%$
7	Частка доходів від валютних операцій у величині загальних доходів банку (Чв.д.)	$Чв.д. = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\sum \text{Доходи, всього}}$
8	Коефіцієнт дохідності валютних операцій (К)	$К = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\text{Середні валютні активи}}$
9	Коефіцієнт рентабельності валютних операцій (Рв.о.)	$Рв.о. = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\text{Валютні витрати}}$

Додаток Г

